

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

سیرمطالعاتی
تاریخ اسلام

تهیه و تنظیم:

محمد ارسائید

زیر نظر استاد مهدی پیشروی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سیر مطالعاتی تاریخ اسلام

نویسنده:

معاونت تهذیب و تربیت حوزه های علمیه

ناشر چاپی:

حوزه علمیه قم - مرکز مدیریت

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۰	سیر مطالعاتی تاریخ اسلام
۱۰	مشخصات کتاب
۱۰	اشاره
۱۵	فهرست مطالب
۱۶	مقدمه
۲۰	معرفی کلی مراحل سیر مطالعاتی تاریخ اسلام
۲۰	عناوین مباحث:
۲۱	مرحله اول: دوره مقدماتی
۲۱	معرفی کتاب ها :
۲۱	تاریخ عصر جاهلی
۲۱	تاریخ عصر نبوی
۲۱	تاریخ عصر خلفاء
۲۱	تاریخ اهل بیت علیهم السلام
۲۱	عاشورا
۲۲	تاریخ عصر غیبت
۲۲	تاریخ تشیع
۲۲	تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی
۲۲	منابع تاریخ اسلام
۲۳	مرحله دوم: دوره متوسطه
۲۳	معرفی کتاب ها:
۲۳	تاریخ عصر جاهلی
۲۳	تاریخ عصر نبوی
۲۳	تاریخ عصر خلفاء

۲۳	تاریخ اهل بیت علیهم السلام
۲۳	عاشورا
۲۴	تاریخ عصر غیبت
۲۴	تاریخ تشیع
۲۴	تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی
۲۴	منابع تاریخ اسلام
۲۵	مرحله سوم: دوره پیشرفته
۲۵	معرفی کتاب ها:
۲۵	تاریخ عصر جاهلی
۲۵	تاریخ عصر نبوی
۲۵	تاریخ عصر خلفاء
۲۵	تاریخ اهل بیت علیهم السلام
۲۶	عاشورا
۲۶	تاریخ عصر غیبت
۲۷	تاریخ تشیع
۲۷	تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی
۲۷	منابع تاریخ اسلام
۳۰	کتابشناسی سیر مطالعاتی تاریخ اسلام (دوره مقدماتی)
۳۰	اشاره
۳۲	عنوان کتاب: تصویر عصر جاهلی در قرآن کریم
۳۳	عنوان کتاب: تاریخ اسلام (از جاهلیت تا رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله)
۳۴	عنوان کتاب: تاریخ اسلام از منظر قرآن
۳۵	عنوان کتاب: تاریخ اسلام (دوره خلفاء از سقیفه تا کربلا)
۳۷	عنوان کتاب: تتمه المنتهی
۳۹	عنوان کتاب: جمال کعبه (شرحی بر تاریخ اسلام به روایت امام علی علیه السلام)
۴۰	عنوان کتاب: منتهی الآمال

- عنوان کتاب: سیره پیشوایان ۴۱
- عنوان کتاب: اللهوف على قتلى الطفوف ۴۲
- عنوان کتاب: نفس المهموم ۴۳
- عنوان کتاب: بررسی تاریخ عاشورا ۴۴
- عنوان کتاب: حماسه حسینی ۴۵
- عنوان کتاب: سخنان حسین بن علی علیه السلام از مدینه تا کربلا ۴۶
- عنوان کتاب: نگین آفرینش ۴۷
- عنوان کتاب: تاریخ سیاسی غیبت امام دوازدهم ۴۸
- عنوان کتاب: تاریخ تشیع (از آغاز تا پایان غیبت صغری) ۴۹
- عنوان کتاب: تاریخ تشیع ۵۱
- عنوان کتاب: مسلمانان در بستر تاریخ ۵۲
- عنوان کتاب: تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی ۵۳
- عنوان کتاب: تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی ۵۴
- عنوان کتاب: منابع تاریخ اسلام ۵۵
- کتابشناسی سیر مطالعاتی تاریخ اسلام (دوره متوسطه) ۵۸
- اشاره ۵۸
- عنوان کتاب: اسلام و عقاید و آراء بشری یا جاهلیت و اسلام ۶۰
- عنوان کتاب: تاریخ سیاسی اسلام جلد ۱ (سیره رسول خدا) ۶۲
- عنوان کتاب: حیات القلوب (تاریخ پیامبر اسلام) ۶۴
- عنوان کتاب: پس از غروب (تحلیل رخدادهای پس از رحلت پیامبر تا پایان سومین زمامدار) ۶۶
- عنوان کتاب: حیات فکری و سیاسی امامان شیعه من النار ۶۸
- عنوان کتاب: فی رحاب ائمه اهل البیت علیهم السلام ۷۰
- عنوان کتاب: سیره الأئمه الاثنی عشر علیهم السلام ۷۲
- عنوان کتاب: رساله فی تواریخ النبی صلی الله علیه و آله و آلہ و الأهل علیهم السلام ۷۴
- عنوان کتاب: رقعہ الطف ۷۶
- عنوان کتاب: ثوره الحسین ظروفها الاجتماعیه و آثارها الانسانیه ۷۷

- عنوان کتاب: تاریخ سید الشهداء السلام ۷۸
- عنوان کتاب: انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت ۸۰
- عنوان کتاب: تاریخ عصر غیبت (نگاهی تحلیلی به عصر غیبت امام دوازدهم) ۸۲
- عنوان کتاب: اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی شیعه در عصر غیبت ۸۳
- عنوان کتاب: تظاهرات (پژوهشی جامع پیرامون آموزه و مباحث مهدویت) ۸۵
- عنوان کتاب: تشیع در مسیر تاریخ ۹۰
- عنوان کتاب: پویایی فرهنگ و تمدن اسلام و ایران ۹۲
- عنوان کتاب: دانش مسلمین ۹۴
- عنوان کتاب: علم تاریخ در گستره ی تمدن اسلامی ۹۶
- کتابشناسی سیر مطالعاتی تاریخ اسلام (دوره پیشرفته) ۱۰۰
- اشاره ۱۰۰
- عنوان کتاب: المفصل فی تاریخ العرب قبل الاسلام ۱۰۲
- عنوان کتاب: موسوعه التاریخ الاسلامی جلد های ۱، ۲، ۳ ۱۰۳
- عنوان کتاب: الصحيح من سیره النبی الأعظم صلی الله علیه و آله ۱۰۵
- عنوان کتاب: تاریخ سیاسی اسلام جلد ۲ ۱۰۷
- عنوان کتاب: موسوعه التاریخ الاسلامی جلد ۴ و ۵ ۱۰۹
- عنوان کتاب: موسوعه تاریخ الاسلامی جلد های ۶، ۷ و ۸ ۱۱۱
- عنوان کتاب: نقش ائمه ای استان در احیای دین ۱۱۳
- عنوان کتاب: سازمان وکالت و نقش آن در عصر ائمه علیهم السلام ۱۱۵
- عنوان کتاب: الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد ۱۱۷
- عنوان کتاب: موسوعه سیره أهل البيت علیهم السلام ۱۱۹
- عنوان کتاب: تاریخ قیام و مقتل اهل بیت علیهم السلام ۱۲۱
- عنوان کتاب: بازتاب تفکر عثمانی در واقعه عاشورا ۱۲۳
- عنوان کتاب: جریان شناسی تاریخی قرائت ها و رویکردهای عاشورا از صفویه تا مشروطه ۱۲۵
- عنوان کتاب: موسوعه الامام المهدی جلد ۱ - تاریخ الغیبه الصغری ۱۲۷
- عنوان کتاب: موسوعه الامام المهدی جلد ۲ - تاریخ الغیبه الکبری ۱۲۹

- عنوان كتاب: منتخب الأثر في الإمام الثاني عشر عجل الله تعالى فرجه الشريف ۱۳۱
- عنوان كتاب : كتاب الغيبه ۱۳۳
- عنوان كتاب: كتاب الغيبه ۱۳۵
- عنوان كتاب: كمال الدين و تمام النعمه ۱۳۷
- عنوان كتاب: تاريخ الاماميه واسلافهم من الشيعه ۱۳۹
- عنوان كتاب: كارنامه اسلام ۱۴۱
- عنوان كتاب: خدمات متقابل اسلام و ايران ۱۴۳
- عنوان كتاب: سير تمدن اسلامى ۱۴۵
- عنوان كتاب: تأسيس الشيعة لعلوم الاسلام ۱۴۷
- عنوان كتاب: تاريخ نگارى در اسلام ۱۴۸
- درباره مركز ۱۵۱

سیر مطالعاتی تاریخ اسلام

مشخصات کتاب

سیر مطالعاتی تاریخ اسلام

به سفارش: دفتر امور فرهنگی معاونت تهذیب حوزه های علمیه

تهیه و تنظیم: جمعی از اساتید زیر نظر استاد مهدی پیشوایی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: زمستان ۱۳۹۴

ناشر: مرکز مدیریت حوزه های علمیه

شابک:

ص: ۱

اشاره

سیر مطالعاتی تاریخ اسلام

تهیه و تنظیم: جمعی از اساتید زیر نظر استاد مهدی پیشوایی

ص: ۲

بسم الله الرحمن الرحيم

ص: ٣

سیر مطالعاتی تاریخ اسلامی

تهیه و تنظیم: جمعی از اساتید زیر نظر استاد مهدی پیشوایی

ص: ۴

سیر مطالعاتی تاریخ اسلام

به سفارش دفتر امور فرهنگی معاونت تهذیب حوزه های علمیه تهیه و تنظیم: جمعی از اساتید زیر نظر استاد مهدی پیشوایی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: زمستان ۱۳۹۴

ناشر: مرکز مدیریت حوزه های علمیه

شابک:

لطفا نظرهای ارزشمند خود را به آدرس قم/ خیابان شهداء (صفائیه - کوچه ۳۷ / پلاک ۱۶ معاونت تهذیب حوزه های علمیه
و یا به آدرس اینترنتی

dm.motahari@ismc.ir ارسال فرمائید.

تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۱۱۶۰

www.tahzib-howzeh.ir

ص: ۵

معرفی کلی مراحل سیر مطالعاتی تاریخ اسلام ۱۱

سیر مطالعاتی دوره مقدماتی.... ۱۲

سیر مطالعاتی دوره متوسطه. ۱۴.

سیر مطالعاتی دوره پیشرفته ۱۶

کتابشناسی دوره مقدماتی ۲۳

کتابشناسی دوره متوسطه ۵۱

کتابشناسی دوره پیشرفته ۹۳

مقدمه تاریخ، یکی از شاخه های علوم انسانی است و تاریخ اسلام نیز یکی از علوم اسلامی به شمار می رود. تاریخ اسلام همچون علوم دیگر، تعریف خاص دارد؛ سیر تحول دارد؛ دارای مبانی، روش، مکتب و شاخه هایی است و مانند هر علم دیگر پرچم داران و تأثیر گذارانی داشته است. از زمان شکل گیری تاریخ نویسی اسلامی تاکنون هزاران کتاب در زمینه تاریخ اسلام تألیف شده است؛ اما جایگاه منابع اولیه و قدیمی، همچنان محفوظ است و شناخت آن منابع و مؤلفان آن از الزامات بهره مندی از تاریخ است.

بنابر آنچه گفته شد، تاریخ، همچون هر علم دیگر، نیازمند استاد و آموزش است و کسی بدون طی دوره آموزشی و استفاده از محضر استادان این علم نمی تواند به مرحله تخصص برسد.

بدین منظور چندین سال است که تاریخ اسلام یکی از دروس رسمی حوزه های علمیه شده است و رشته تخصصی تاریخ همچون سایر رشته ها در حوزه علمیه دایر است و طلاب علاقه مند، در این دوره شرکت دارند. و

تعدادی نیز در مقطع سطح دو و سه فارغ التحصیل شده اند.

اما چنان که روشن است شرکت در این دوره ها برای همه مقدور نیست. روحانیون محترم مقیم بلاد و شهرها و روستاها و نیز کسانی که از لحاظ سنی واجد شرایط نیستند از شرکت در این دوره ها محرومند در حالی که بسیاری علاقه مندند از طریق مطالعه آزاد، با تاریخ اسلام و تشیع آشنا شوند و به نظر می رسد که در این حد نیز لازم است از تجارب و راهنمایی های استادان فن بهره مند شوند.

از این رو معاونت تهذیب حوزه های علمیه با استفاده از نظر گروهی از استادان تاریخ در حوزه علمیه، سیر مطالعاتی پیشنهادی در تاریخ اسلام (وشاخه های مرتبط) را به صورت آسان به مشکل و از عمومی به تخصصی تنظیم کرده که به پیوست ارائه می شود.

البته اگر تعدادی از کتاب های مشابه در این سیر نیامده، به معنای نفی ارزش آنها نیست، بلکه به لحاظ ضرورت اختصار، به ارائه تعداد محدودی بسنده شده است؛ با این امید که همین مقدار، نظر علاقه مندان را تأمین کند و با مطالعه منابع پیشنهادی، با کتاب های دیگر نیز آشنا شوند.

گفتنی است منابع معرفی شده، از میان آثار موجود است و ممکن است در آینده آثار بهتری نیز منتشر شود که در بازنگری های بعدی معرفی خواهند شد.

در پایان از اساتید محترم حجج اسلام والمسلمین آقایان مهدی پیشوایی، محمد هادی یوسفی غروی، دکتر محمد رضا جباری،
دکتر

ص: ۸

حامد منتظری مقدم، دکتر حسین حسینیان مقدم، دکتر محمد رضا هدایت پناه، دکتر غلامحسن محرمی، دکتر حمید رضا مطهری، و آقایان دکتر سید حسین فلاح زاده، و دکتر نعمت الله صفری (دامت توفیقاتهم) که ما را در تهیه و تنظیم این مجموعه یاری نمودند تقدیر و تشکر میکنیم همچنین از همکاران عزیز حجج اسلام سید محمد نصیحت کن، محمود مقدمی، عبدالعلی پناهی، حمیدرضا پور یحیی و علی نعمتی که در پی گیری و به نتیجه رساندن این کار سهم داشتند نیز تقدیر و تشکر می کنیم. و منتظر پیشنهادهای و نظریات تکمیلی صاحب نظران هستیم تا فهرست موجود، کامل تر و مورد استفاده علاقمندان قرار گیرد.

والحمد لله رب العالمین

هادی حسین خانی

معاون تهذیب حوزه های علمیه

ص: ۹

معرفی کلی مراحل سیر مطالعاتی تاریخ اسلام

این سیر در سه مرحله مقدماتی، متوسطه و پیشرفته تنظیم شده و برای هر مرحله درنه محور زیر، کتب متناسب و مورد تأیید به صورت آسان به مشکل معرفی شده است:

عناوین مباحث:

۱- تاریخ عصر جاهلی

۲- تاریخ عصر نبوی

۳- تاریخ عصر خلفاء

۴- تاریخ اهل بیت علیهم السلام

۵- تاریخ عاشورا

۶- تاریخ عصر غیبت

۷- تاریخ تشیع

۸- تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی

۹- منابع تاریخ اسلام

ص: ۱۱

مرحله اول: دوره مقدماتی

معرفی کتاب ها :

تاریخ عصر جاهلی

۱- تصویر عصر جاهلی در قرآن ، انسیه خزعلی

تاریخ عصر نبوی

۱- تاریخ اسلام (از جاهلیت تا رحلت پیامبر)

۲- تاریخ اسلام از منظر قرآن، یعقوب جعفری، مهدی پیشوایی

تاریخ عصر خلفاء

۱- تاریخ اسلام (دوره خلفاء - از سقیفه تا کربلا)، مهدی پیشوایی

۲- تتمه المنتهی، شیخ عباس قمی

۳- جمال کعبه، محمدحسین دانش کیا

تاریخ اهل بیت علیهم السلام

۱- منتهی الآمال، شیخ عباس قمی

۲- سیره پیشوایان، مهدی پیشوایی

عاشورا

۱- اللهوف علی قتل الطفوف، سید بن طاووس

۲- نفس المهموم، شیخ عباس قمی، با ترجمه میرزا ابوالحسن شعرانی

۳- بررسی تاریخ عاشورا، محمد ابراهیم آیتی

ص: ۱۲

۴- حماسه حسینی، مرتضی مطهری

۵- سخنان حسین بن علی ایلام از مدینه تا کربلا، محمد صادق نجمی

تاریخ عصر غیبت

۱- نگین آفرینش، جمعی از نویسندگان محمد امین بالادستیان، محمد مهدی حائری پور، مهدی یوسفیان

۲- تاریخ سیاسی غیبت امام دوازدهم (عج)، جاسم حسین

تاریخ تشیع

۱- تاریخ تشیع (از آغاز تا پایان غیبت صغری)، غلامحسین محرمی

۲- تاریخ تشیع، گروه تاریخ پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی

۱- مسلمانان در بستر تاریخ، یعقوب جعفری

۲- تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی، محمد رضا کاشفی

۳- تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی، زین العابدین قربانی

منابع تاریخ اسلام

۱- منابع تاریخ اسلام، رسول جعفریان

ص: ۱۳

مرحله دوم: دوره متوسطه

معرفی کتاب ها:

تاریخ عصر جاهلی

۱- اسلام و آراء و عقاید بشری یا جاهلیت و اسلام، یحیی نوری

تاریخ عصر نبوی

۱- تاریخ سیاسی اسلام جلدا (سیره رسول خدا)، رسول جعفریان

۲- حیات القلوب (تاریخ پیامبر اسلام)، محمد باقر مجلسی

تاریخ عصر خلفاء

۱- پس از غروب (تحلیل رخدادهای پس از رحلت پیامبر تا پایان سومین زمامدار)، یوسف غلامی

تاریخ اهل بیت علیهم السلام

۱- حیات فکری و سیاسی امامان شیعه ها، رسول جعفریان

۲- فی رحاب ائمه اهل البیت ع، سید محسن امین

۳- سیره الأئمه الاثنی عشر ع، هاشم معروف الحسینی

۴- رساله فی تواریخ النبی صلی الله علیه و آله، محمد تقی تستری (شوشتری)

عاشورا

۱- وقعه الطف، ابومخنف لوط بن یحیی آزدی

۲- ثوره الحسین، ظروفها الاجتماعیه و آثارها الانسانیه، محمد

۳- تاریخ سید الشهداء علیه السلام، عباس صفائی حائری

۴- انقلاب کربلا از دیدگاه اهل سنت، عبدالمجید نصری داودی

تاریخ عصر غیبت

۱- تاریخ عصر غیبت (نگاهی تحلیلی به عصر غیبت امام دوازدهم عجل الله تعالی فرجه الشریف)، سید مسعود پورسیدآقایی، محمدرضا جباری، حسن عاشوری، سید منذر حکیم

۲- اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی شیعه در عصر غیبت، حسن حسین زاده شانه چی

۳- تا ظهور پژوهشی جامع پیرامون آموزه و مباحث مهدویت)، نجم الدین طبسی

تاریخ تشیع

۱- جنبشهای شیعی در تاریخ اسلام، هاشم معروف الحسینی

۲- تاریخ تشیع در ایران از آغاز تا طلوع دولت صفوی، رسول جعفریان

۳- تشیع در مسیر تاریخ تحلیل و بررسی علل پیدایش تشیع و سیر تکوینی آن در اسلام، سید حسین محمد جعفری

تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی

۱- پویایی فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، علی اکبر ولایتی

۲- دانش مسلمین، محمدرضا حکیمی

منابع تاریخ اسلام

۱- علم تاریخ در گستره تمدن اسلامی، صادق آئینه وند

مرحله سوم: دوره پیشرفته

معرفی کتاب‌ها:

تاریخ عصر جاهلی

۱- المفصل فی تاریخ العرب قبل الاسلام، جواد علی

تاریخ عصر نبوی

۱- موسوعه التاریخ الاسلامی (جلدا تا ۳)، محمد هادی یوسفی غروی

۲- الصحیح من سیره النبی الأعظم، سید جعفر مرتضی عاملی

تاریخ عصر خلفاء

۱- تاریخ سیاسی اسلام جلد ۲ (تاریخ خلفاء)، رسول جعفریان

۲- موسوعه التاریخ الاسلامی (جلد ۴ و ۵)، محمد هادی یوسفی غروی

تاریخ اهل بیت علیهم السلام

۱- موسوعه التاریخ الاسلامی (جلد ۶ و ۷ و ۸)، محمد هادی یوسفی غروی

ص: ۱۶

۲- نقش ائمه لایه در احیای دین، سید مرتضی عسکری

۳- سازمان وکالت و نقش آن در عصر ائمه لی، محمدرضا جباری

۴- الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، محمد بن محمد بن

نعمان (شیخ مفید) ۵- موسوعه سیره اهل البیت له ، باقر شریف قرشی

عاشورا

۱- تاریخ قیام و مقتل جامع سید الشهداء، جمعی از نویسندگان زیر نظر استاد مهدی پیشوایی

۲- بازتاب تفکر عثمانی در واقعه عاشورا، محمد رضا هدایت پناه

۳- جریان شناسی تاریخی قرائتها و رویکردهای عاشورا از صفویه تا مشروطه، محسن رنجبر

تاریخ عصر غیبت

۱- موسوعه الامام المهدي عجل الله تعالى فرجه الشريف جلد ۱- تاریخ الغیبه الصغری، سید محمد صدر

۲- موسوعه الامام المهدي عجل الله تعالى فرجه الشريف جلد ۲- تاریخ الغیبه الکبری، سید محمد صدر

۳- منتخب الأثر فی الإمام الثانی عشر، لطف الله صافی گلپایگانی

۴- کتاب الغیبه، محمد بن ابراهیم بن جعفر الکاتب النعمانی

ص: ۱۷

۵- کتاب الغیبه، ابوجعفر محمد بن حسن بن علی بن حسن طوسی (شیخ طوسی)

۶- کمال الدین و تمام النعمه، ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی (شیخ صدوق)

تاریخ تشیع

۱- تاریخ الامامیه و اسلافهم من الشیعہ، عبدالله فیاض

تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی

۱- کارنامه اسلام، عبدالحسین زرین کوب

۲- خدمات متقابل اسلام و ایران، مرتضی مطهری

۳- سیر تمدن اسلامی، شکرالله خاکنند

۴- تأسیس الشیعہ لعلوم الاسلام، سید حسن الصدر

منابع تاریخ اسلام

۱- تاریخ نگاری در اسلام، سید صادق سجادی و هادی عالم زاده

ص: ۱۸

در این کتاب مؤلف تلاش کرده مسائلی را که قرآن در مورد عصر جاهلی مطرح کرده است با استناد به شواهد تاریخی و ادبی آن عصر به تصویر بکشد. این کتاب دارای پنج فصل است. فصل اول به موقعیت جزیره العرب هنگام نزول وحی پرداخته است. فصل دوم به جاهلیت و مفهوم آن و همچنین به وضعیت فرهنگی - ادبی سرزمین وحی اختصاص دارد. در فصل سوم اوضاع اجتماعی - اقتصادی جزیره العرب در هنگام نزول وحی مورد کنکاش قرار گرفته و به جایگاه زن در جامعه جاهلی پرداخته و وضعیت خانوادگی زن در بحث ازدواج و طلاق را مورد بحث قرار داده است. در فصل چهارم مسئله ازدواج و انواع آن و سپس طلاق و چگونگی آن را بررسی کرده و اثبات کرده است طلاق از عواملی است که در جاهلیت موجبات ظلم به زن و محروم شدن او از حقوق طبیعی اش را فراهم آورده است، در فصل پنجم نویسنده سعی کرده است که عقاید و افکار شایع در عصر جاهلی اعم از مذهبی و غیر آن و آداب و رسوم و عادات این عصر را مورد مطالعه قرار دهد. لذا مسأله دین و جایگاه آن، مخصوصاً ادیان آسمانی را که در عصر جاهلی رواج داشته است، مورد بررسی قرار داده است.

عنوان کتاب: تاریخ اسلام (از جاهلیت تا رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله)

پدیدآورنده: مهدی پیشوایی

مشخصات نشر: دفتر نشر معارف، سال ۱۳۹۰، قم

نویسنده در این کتاب سعی دارد طی پنج بخش یک دوره کامل از زندگی رسول اکرم را با نگاه به دوره قبل و بعد از تولد آن حضرت، بیان دارد، از این رو ابتدا در بخش اول به مباحثی از قبیل موقعیت جغرافیایی جزیره العرب و وضع عرب در دوره جاهلیت و وضع اجتماعی و روحیات اقوام عرب در آن زمان و ادیان و مذاهب مطرح در آن روزگار می پردازد و در چهار بخش دیگر زندگی پیامبر را به ترتیب از تولد تا بعثت، و حوادث تاریخ اسلام را از بعثت تا هجرت، از هجرت تا دعوت جهانی و از دعوت جهانی تا رحلت آن حضرت، مورد بحث قرار می دهد. مؤلف در سراسر کتاب، منابع متعدد مورد استناد را در پاورقی آورده است. کتاب مذکور به پنج زبان زنده دنیا ترجمه و تا به حال ۲۳ مرتبه تجدید چاپ شده است.

ص: ۲۴

مؤلف هدف از نگارش این کتاب را استخراج حوادث تاریخی عصر پیامبر از آیات قرآن معرفی می کند و از آنجا که معتقد است منابع تاریخی معمولاً دارای پیچیدگی، کاستی و اختلاف است، لذا برای رسیدن به حقیقت، آیات قرآن را بهترین منبع تاریخی می داند که می توان در حل معضلات تاریخی از آن بهره جست. این کتاب دارای پنج فصل و یک خاتمه است. در فصل اول به موضوع فلسفه تاریخ و سنت های حاکم بر آن پرداخته شده است. در فصل دوم موضوع جاهلیت مطرح و ابعاد و نشانه های آن بررسی شده است. در فصل سوم و چهارم حوادث مهمی که از ولادت پیامبر تا بعثت ایشان و از بعثت تا هجرت اتفاق افتاده است، مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل پنجم حوادث مهمی که طی یازده سال از هجرت پیامبر تا رحلت آن حضرت رخ داده بود، مورد بحث قرار گرفته است. در خاتمه کتاب به موضوع آینده بشریت از نظر قرآن توجه شده است.

پدیدآورنده: مهدی پیشوایی

مشخصات نشر: دفتر نشر معارف، سال ۱۳۹۳، قم

این کتاب از سه بخش تشکیل شده است بخش اول با عنوان «حوادث پس از رحلت نبی اعظم عت» در قالب سه فصل ارائه شده است. نویسنده در فصل اول تحت عنوان «ولایت و خلافت» مباحثی از این قبیل مطرح می کند: دو دیدگاه در باره جانشینی پیامبر، دیدگاه امامت و تنصیصی بودن، دیدگاه خلافت، سقیفه و پیروزی تاریخی نظریه حاکمیت قریش، استناد ابوبکر به جمله «الائمه من قریش»، تفسیر درست حدیث با توجه به صدر و ذیل آن، موضع امیرالمؤمنین علیه السلام پس از سقیفه. در فصل دوم تحت عنوان «دوران خلفای سه گانه» مباحثی از این قبیل مطرح می گردد:

دوره خلیفه اول، کارگزاران مهم خلیفه اول، حوادث مهم دوران خلافت ابوبکر، مخالفان خلافت ابوبکر، اقدامات ابوبکر، آغاز فتوحات،

دوره خلیفه دوم، کارگزاران خلیفه دوم، فعالیت های خلیفه دوم، اجتهادهای بی دلیل، منع نشر احادیث پیامبر، ترویج قصه گویی، فتوحات، کشته شدن خلیفه دوم، تشکیل شورای شش نفره،

دوره خلیفه سوم، پیشینه عثمان در عصر نبوی، برخی از کارگزاران خلیفه سوم، فعالیت های خلیفه سوم، فتوحات، جمع آوری قرآن، شورش مردم بر ضد عثمان، قتل عثمان،

فصل سوم: دوره خلافت امیرالمؤمنین علیه السلام، فعالیت های حضرت علی علیه السلام پس از رحلت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، همکاری با خلفاء، طرح اصطلاحات

حکومت علوی ، آغاز فتنه ها، جنگ جمل، نبرد با بیعت شکنان، جنگ صفین، مخالفت خوارج با حکمیت پیش از اعلام نظر داوران، جنایات خوارج و برخورد قاطع امام ، پایان فتنه خوارج.

در بخش دوم با عنوان «دوران امامت امام حسن مجتبی » مباحثی از قبیل:

آغاز امامت، بیعت با امام حسن ، تحرک نظامی معاویه، آغاز ضعف و شکست در جبهه امام علیه السلام ، متن پیمان صلح، مناظرات امام مجتبی علیه السلام با معاویه و طرفداران او، مسمومیت و شهادت امام مجتبی علیه السلام ، مطرح می گردد.

در بخش سوم «دوران امامت امام حسین علیه السلام» ، به این مباحث می پردازد:

مراحل زندگی حسین بن علی علیه السلام ، آغاز امامت، مبارزات امام حسین علیه السلام با حکومت معاویه، مخالفت با ولیعهدی یزید، فلسفه قیام امام حسین علیه السلام، پیامدهای اجتماعی و سیاسی، قیام امام حسین علیه السلام ، انقراض سلسله بنی امیه.

ص: ۲۷

پدیدآورنده: حاج شیخ عباس قمی

مشخصات نشر: نشر بین الملل، سال ۱۳۸۹، تهران

این کتاب در زمره کتاب های تاریخ خلفا است و جلد دوم کتاب منتهی الامال» محدث قمی به شمار می رود. مؤلف در این کتاب تاریخ خلفا را از خلافت ابوبکر آغاز کرده و تا خلافت معتصم عباسی آخرین خلیفه عباسی) و سقوط این سلسله ادامه داده است. روش نویسنده در این اثر چنین است که در دوره خلافت هر خلیفه، حوادث مهم آن دوره را آورده و زندگینامه مشاهیر علماء و محدثانی را که با آن خلیفه معاصر بوده، شرح داده است. همچنین قیام ها و نهضت های زمان هر خلیفه را مورد بحث قرار داده و قیام های سادات و علویان را در هر دوره آورده است. این کتاب دارای نکته ها و فواید فراوان تاریخی است. مؤلف در اولین بخش این کتاب به ذکر وقایع ایام خلفا می پردازد، از جمله: خلافت ابی بکرابی قحافه، خلافت عمر بن الخطاب، خلافت عثمان بن عفان و مقتل او، خلافت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام و جنگ آن حضرت با ناکثین و قاسطین و مارقین، خلافت امام حسن مجتبی علیه السلام سبط اکبر رسول خدا صلی الله علیه و آله، خلافت معاویه بن یزید بن معاویه و عبدالله بن زبیر، دولت مروان بن الحکم بن ابی العاص، سلطنت عبدالملک بن مروان، مقتل مختار، مقتل مصعب و قتل عبدالله بن زبیر. همچنین موضوعاتی از

قبیل: خلافت ابوالعباس السفاح، خلافت ابی جعفر عبدالله المنصور و شهادت عبدالله بن الحسن المثنی، شهادت عبدالله بن الحسن بن الحسن ملقب به نفس زکیه، خلافت مهدی عباسی، خلافت موسی بن المهدی ملقب به هادی، خلافت هارون الرشید، قتل جعفر برمکی و انقضاء دولت برامکه، خلافت ابوالعباس عبدالله بن هارون ملقب به مأمون و داستان ابوالسرایا، طلب مأمون حضرت رضا علیه السلام را از مدینه به مرو، کوچ کردن حضرت فاطمه بنت موسی بن جعفر علیها السلام از مدینه به مرو و فوت ایشان در قم، خلافت معتصم، بنای شهر سامرا به فرمان معتصم.

عنوان کتاب: جمال کعبه (شرحی بر تاریخ اسلام به روایت امام علی علیه السلام)

پدیدآورنده: محمد حسین دانش کیا

مشخصات نشر: دفتر نشر معارف، سال ۱۳۸۵، قم

در این اثر نویسنده وقایع تاریخی را که از زمان رحلت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله تا شهادت امام علی علیه السلام اتفاق افتاده است، در قالب خطبه ها و نامه ها و کلمات حکمت آمیز امیرالمؤمنین است که در نهج البلاغه و سایر کتب روایی، کلامی و تاریخی وجود دارد، به تصویر کشیده. این کتاب از یک مقدمه و دو بخش تشکیل شده که هر بخش دارای چند فصل است.

مؤلف در بخش اول به بیان حوادثی می پردازد که از رحلت پیامبر تا بیعت با امام علی علیه السلام اتفاق افتاده است، حوادثی از قبیل سقیفه و پیامدهای آن، جانشینی خلیفه اول و دیدگاه امیرمؤمنان درباره خلیفه سوم.

در بخش دوم مباحثی از قبیل بیعت امت اسلامی با امام علی علیه السلام فتنه ناکثین (اولین گروه سرکش)، رویارویی با قاسطین، داستان خوارج، سقوط مصر توسط نیروهای معاویه و حملات ایذایی نظامیان معاویه به فکر و حکومت علی علیه السلام را بیان می دارد. در ویرایش دوم این کتاب، شرح حالی از شخصیت هایی که امام علی علیه السلام متعرض آنها شده است به صورت زیرنویس ارائه شده است و از سوی دیگر متن عربی سخنان حضرت امیرالمؤمنین این برای سهولت بیشتر در پایان هر فصل به پیوست ذکر گردیده است.

ص: ۳۰

پدیدآورنده: حاج شیخ عباس قمی، مترجم: علی نظری منفرد

و مشخصات نشر: انتشارات جلوه کمال، سال ۱۳۹۰، قم

مؤلف در این کتاب با زبان فارسی ساده زندگانی پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و خاندان بزرگوار آن حضرت را به رشته تحریر در آورده است. در این اثر از منابع معتبر روایی، تاریخی، حدیثی، رجالی، تفسیری، تراجم و انساب استفاده شده است. این کتاب شامل چهارده باب است که در هرباب به بیان زندگی یکی از چهارده معصوم علیهم السلام پرداخته شده است. روش مؤلف در این کتاب بدین گونه است که هرباب را به چندین فصل تقسیم کرده و در هر فصل یکی از موضوعاتی را که مربوط به آن معصوم است به صورت مختصر اما جامع مورد بحث قرار داده است؛ موضوعاتی از قبیل:

ولادت، فضائل و مکارم اخلاق، معجزات، مواعظ و کلمات حکمت آمیز، حوادث ایام حیات، شهادت، ذکر اولاد و نوادگان، حوادثی که برای اولاد ایشان اتفاق افتاده است. همچنین مؤلف در هرباب به بیان زندگانی بعضی از اصحاب خاص هرامام معصوم علیهم السلام و شرح حال آنان می پردازد.

ص: ۳۱

این کتاب نگرشی بر زندگانی اجتماعی سیاسی و فرهنگی دوازده امام معصوم علیهم السلام است و شرح کاملی از زندگانی و مبارزات آن بزرگواران را ارائه می دهد.

روش نویسنده در تدوین این کتاب این گونه است که ابتدا نام امام معصوم را به عنوان سرفصل قرار داده و مختصری از زندگی آن امام را ترسیم می کند و به مباحثی از قبیل ولادت آن حضرت و خلفای معاصر می پردازد و سپس مبارزات و خصوصیات برجسته ایشان، اوضاع اجتماعی و سیاسی زمان ایشان و وقایعی که در زمان آن حضرت اتفاق افتاده است را مورد بررسی قرار می دهد.

این کتاب به زبان های ترکی و عربی ترجمه و در سایر کشورها مورد استقبال واقع شده است و اینک جزء متون درسی و منابع مطالعاتی بعضی از مؤسسات و مراکز آموزشی قرار گرفته است و بیش از ۳۰ بار تجدید چاپ شده است.

مشخصات نشر: این کتاب با ترجمه های مختلف توسط ناشرین متفاوت چاپ شده است.

هدف مؤلف از تألیف این کتاب، بیان خلاصه ای از جریان غم انگیز کربلا و تألیف کتاب کوچکی برای زائران آن حضرت بوده تا در سفر به کربلا، هنگام زیارت با خواندن و یادآوری این حادثه غم انگیز از اجرو ثواب گریه برامام برخوردار شوند و چون بنای مؤلف بر اختصار بوده، سلسله اسناد روایات را حذف کرده است و به ندرت آخرین راوی یا کتاب مرجعی که روایت را از آن نقل کرده، بیان نموده است.

یکی از خصوصیات این کتاب آن است که مؤلف روایات را به گونه ای در کنار هم قرار داده که به شکل یک داستان منسجم در آمده است. این کتاب از یک مقدمه و سه مسلک تشکیل شده است. مؤلف در مقدمه به بیان مطالبی در باره عظمت واقعه عاشورا و مقام امام حسین علیه السلام و ارزش گریه و عزاداری بر آن حضرت می پردازد.

در مسلک اول، موضوع ولادت امام تا واقعه عاشورا را به رشته تحریر در آورده است.

مسلک دوم شامل وقایع روز عاشورا تا شهادت امام حسین علیه السلام می باشد

و بالاخره در مسلک نویسنده وقایع بعد از شهادت امام را به تصویر کشیده و با سوز و گدازی خاصی موضوع فرستادن سر شهدا به کوفه و اسارت اهل بیت امام و برگشت ایشان به مدینه را نقل می کند.

پدیدآورنده: حاج شیخ عباس قمی، مترجم: میرزا ابوالحسن شعرانی

مشخصات نشر انتشارات هجرت، سال ۱۳۸۱، قم

این کتاب از لحاظ موضوع، در واقع از کتاب های مقتل محسوب می شود و دارای یک مقدمه و چندین باب و یک خاتمه است. در مقدمه به موضوع ولادت امام حسین علیه السلام و داستان فطرس ملک پرداخته شده است.

باب اول آن به بیان مناقب امام حسین علیه السلام، ثواب گریه بر حضرت، لعن بر قاتلان حضرت و اخباری در مورد شهادت حضرت اختصاص داده شده است.

در باب دوم وقایع بعد از بیعت مردم با یزید تا زمان شهادت حضرت به رشته تحریر در آمده است

و در باب سوم، وقایع بعد از شهادت امام حسین علیه السلام از قبیل:

غارت حرم، بردن اهل بیت از کربلا به کوفه، دفن حضرت و سایر شهداء، ورود اهل بیت به کوفه و مجلس عیدالله بن زیاد، خطبه حضرت زینب سلام الله علیها و خطبه امام زین العابدین علیه السلام و ... را ذکر شده است.

در باب چهارم، ناله ملائکه و گریستن آسمانها و زمین و اهل آن، مرثیه و شیون جنیان بر حضرت و شرح حال دعبل و بعضی از مرثی را بیان نموده است.

باب پنجم، اختصاص به ذکر فرزندان و همسران امام و فضیلت زیارت حضرت و ظلم و ستم خلفا بر قبر شریف داده است.

مؤلف در خاتمه کتاب شرح حال توابین، خروج مختار و کشتن قاتلان امام حسین علیه السلام را بیان نموده است.

پدیدآورنده: محمد ابراهیم آیتی

مشخصات نشر: انتشارات امام عصر، سال ۱۳۸۵، قم

محتوای این کتاب مجموعه ۱۷ سخنرانی است که مرحوم حجه الاسلام و المسلمین دکتر محمد ابراهیم آیتی بیرجندی رحمه الله علیه در سالهای ۱۳۴۲ و ۱۳۴۳ شمسی پیرامون نهضت خونبار امام حسین علیه السلام در رادیو ایران ایراد کرده است و بعد از رحلت ایشان، با مقدمه، تصحیح، تحقیق و توضیحات آقای علی اکبر غفاری چاپ و منتشر شده است.

در این اثر ابتدا حکومت معاویه و نفوذ و تسلط او بر قلمرو حکومتش و بیعت گرفتن برای یزید مطرح شده است و به دنبال آن جریان اعتراض امام حسین علیه السلام به این مسأله و حرکت معترضان ایشان به سمت مکه بیان شده است. دعوت مردم کوفه از امام حسین علیه السلام و رفتن مسلم بن عقیل به کوفه و در نهایت حرکت امام به سوی کوفه از جمله موضوعاتی است که در این اثر به آن پرداخته شده است.

یکی از سؤالات مهمی که در این کتاب مطرح و به آن پاسخ داده شده این است که چرا امام حسین علیه السلام بیعت نکرد و شهادت را برگزید. همچنین از موضوعاتی که در این کتاب بررسی ورد شده است، باوری است که در ذهن برخی از مردم وجود دارد و آن اینکه عده ای گمان می کنند امام حسین علیه السلام کشته شد تا گناهان امت بخشیده شده و گنهکاران بیمه شوند.

از دیگر موضوعاتی که به تفصیل آمده است خطبه معروف حضرت زینب علیها السلام در مجلس ابن زیاد و خطبه امام سجاد علیه السلام در مجلس یزید است.

این کتاب مجموعه ای از سخنرانی ها و یادداشت هایی از استاد شهید مرتضی مطهری است که توسط ایشان از حدود سال ۱۳۴۷ تا سال ۱۳۵۶ ایراد و جمع آوری شده است و تاکنون دهها بار به چاپ رسیده است. ایشان حادثه کربلا را دارای دو صفحه می داند که یک صفحه تاریک و ظلمانی است که همان جنایات و بی رحمی هایی است که توسط دشمن صورت گرفته است و صفحه دیگر آن سفید و نورانی است که شامل حماسه، افتخار و تجلی حقیقت، انسانیت و حق پرستی است. ایشان معتقد است که جنبه حماسی این حادثه

صد برابر بر جنبه جنایتی آن می چربد. از نظرایشان بهترین واژه ای که بیانگر عمق نهضت حسین است، کلمه «حماسه» است. سپس ایشان به بیان تحریف هایی که در واقعه عاشورا توسط دوست یا دشمن انجام پذیرفته است پرداخته و به شدت این گونه اعمال را محکوم می کند. در بخش دیگری از این کتاب عوامل مؤثر در نهضت حسینی را بیان می کند.

عنوان کتاب: سخنان حسین بن علی علیه السلام از مدینه تا کربلا

پدیدآورنده: محمدصادق نجمی

مشخصات نشر: انتشارات بوستان کتاب، سال ۱۳۹۰، قم

مؤلف در این کتاب سخنانی را که امام حسین علیه السلام در مسیر مدینه تا کربلا ایراد کرده است با شیوه ای علمی و دقیق و برگرفته از منابع مختلف بیان کرده است.

مؤلف علاوه بر ذکر متن عربی، به توضیح لغات، ترجمه و شرح متن سخنان امام پرداخته است. این کتاب شامل چهار بخش: مدینه تا مکه، مکه تا کربلا، سخنان امام در کربلا، خطبه حسین بن علی علیه السلام در منی، تدوین شده است.

بخش اول، سخن امام به استاندار مدینه، پاسخ امام حسین علیه السلام به مروان، سخن امام در کنار قبر رسول الله، پاسخ امام به ام سلمه و محمد حنفیه و وصیت امام حسین ای را شامل می شود.

در بخش دوم به این سؤال پاسخ داده شده که آیا امام حسین علیه السلام در انتخاب شهادت مجبور بوده یا آزادانه راه شهادت را برگزیده است و در ادامه به سخنان امام در منزل های گوناگون در طی راه از مدینه تا کربلا مطرح شده است.

بخش سوم کتاب به سخنان امام در شب عاشورا، عصر عاشورا، اشعار و وصیت ایشان اختصاص داده شده است.

در بخش چهارم مؤلف به بررسی خطبه امام در منی و محتوا و چگونگی نقل این خطبه شریف در منابع حدیثی پرداخته است. کتاب سخنان حسین بن علی علیه السلام از مدینه تا کربلا تاکنون به زبان های اردو، ترکی استانبولی و روسی ترجمه شده است.

ص: ۳۷

پدیدآورنده: محمد امین بالادستیان، محمد مهدی حائری پور، مهدی یوسفیان

مشخصات نشر: بنیاد فرهنگی مهدی موعود، سال ۱۳۸۷، تهران

مؤلفین در این کتاب ضمن پرداختن به سیر زندگی نورانی امام مهدی علیه السلام به سؤالات جوانان پیرامون شخصیت امام و آنچه به دوره زندگانی ایشان ارتباط دارد، پاسخ داده و آسیب ها و کجروی های کج اندیشان را نیز بیان و نقد کرده اند. در این کتاب ابتدا موضوع امامت مطرح شده و مباحثی از قبیل نیاز به امام و ویژگی های امام مورد بحث قرار داده شده است و سپس به بحث مهدی شناسی پرداخته شده و زندگی امام مهدی از ولادت تا زمان غیبت بیان گردیده است. سپس مؤلفین به بیان مفهوم غیبت، پیشینه غیبت و فلسفه غیبت پرداخته و انواع غیبت و فوائد امام غائب را مورد بحث قرار داده اند، مباحثی از قبیل طول عمر، حقیقت انتظار، آثار انتظار، پاداش منتظران و علائم ظهور و چگونگی قیام آن حضرت نیز از جمله مباحثی است که مؤلفین به آن پرداخته اند. همچنین در بخش دیگری از کتاب مباحث حکومت امام مهدی ایران دستاوردهای حکومت، ویژگی های حکومت، قلمرو حکومت، مدت حکومت و سیره حکومتی امام، مورد بحث قرار داده شده است. آخرین مبحثی که در این کتاب مطرح شده، بحث آسیب شناسی مهدویت است که موضوعاتی از قبیل برداشت های غلط از مفهوم انتظار، تعیین زمان ظهور، تطبیق علائم ظهور بر مصادیق خاص و مدعیان دروغین مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

پدیدآورنده: جاسم حسین، مترجم: سیدمحمدتقی آیت اللهی

مشخصات نشر: انتشارات امیرکبیر، سال ۱۳۸۵، تهران

این کتاب به تاریخ سازمان و کالت و نقش آن در دوران غیبت صغری پرداخته است. نویسنده در مقدمه کتاب به معرفی و بررسی ماخذ و منابع تاریخ عصر غیبت پرداخته و آنها را تقسیم بندی می کند و سپس مطالب کتاب را در هفت فصل ارائه می کند.

در فصل اول، نقش احادیث ائمه علیهم السلام را در غیبت امام دوازدهم با بررسی کرده و سپس به غیبت امام مهدی که در قرآن می پردازد. در فصل دوم نقش امامان در فعالیت های مخفی و تأثیر آن بر تکامل تدریجی غیبت از امام ششم علی به بعد را بررسی می کند.

در فصل سوم دیدگاه های امامیه را در باره امام غائب و ولادت آن حضرت و انشعاباتی را که بعد از شهادت امام یازدهم السلام در میان پیروان آن حضرت پدید آمد، مورد بررسی قرار می دهد.

در فصل چهارم بازتاب فعالیت های مخفی امام دوازدهم را در اقدامات سفیران آن حضرت مورد بحث قرار می گیرد و به بررسی اجمالی مسأله و کالت از زمان امام صادق علیه السلام پرداخته و سپس زندگی و فعالیت های اولین وکیل امام زمان جناب عثمان بن سعید را بیان میکند.

در فصل پنجم فعالیت های جناب محمد بن عثمان بن سعید دومین وکیل امام و

در فصل ششم به معرفی ابوالقاسم حسین بن روح نوبختی وکیل سوم امام می پردازد. بالاخره در

فصل هفتم زندگی ابوالحسن علی بن محمد سمیری و حوادث ابتدای غیبت کبری و عواملی که باعث گسترش نقش فقهاء بعد از غیبت کبری می شود را بیان می دارد.

عنوان کتاب: تاریخ تشیع (از آغاز تا پایان غیبت صغری)

پدیدآورنده: غلامحسین محرمی

مشخصات نشن انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام، سال ۱۳۸۸، قم

مؤلف هدف از تألیف این کتاب را تدوین درسنامه ای برای تدریس در حوزه های علمیه ذکر کرده است. این کتاب از یک مقدمه و بیست و شش درس تشکیل شده است.

در درس اول به واژه شناسی لفظ «شیعه» و معنای لغوی و اصطلاحی آن همراه احادیث مربوطه پرداخته شده است.

درس دوم، سوم و چهارم با عنوان «آغاز تشیع» به مباحثی از قبیل حقیقت تشیع و ولایت علی علیه السلام، صحابیان شیعی، قریش مخالفان اصلی جانشین حضرت علی علیه السلام، علل عدم قیام امیرمؤمنان، احتجاج شیعیان در مقابل جریان سقیفه و رد دیدگاه های نادرست پرداخته شده است.

از درس پنجم تا درس چهاردهم به تاریخ شیعه از عصر خلفای اولیه تا عصر صفویه مورد بررسی قرار گرفته و قیامهای شیعی و علوی در عصر امویان و عباسیان بیان گردیده است.

درس پانزدهم به بررسی موضوع «تشیع در میان قبایل» اختصاص داده شده است و محتوای درس شانزدهم و هفدهم مطالبی در مورد کانون های شیعه می باشد.

در درس هیجدهم و نوزدهم در مورد سابقه تاریخی عزاداری امام حسین در میان شیعیان تحقیق شده است

و از درس بیستم تا درس بیست و ششم موضوعاتی

ص: ۴۰

از قبیل حکومت های شیعی، حوزه های علمیه شیعه، عوامل حفظ و تداوم تشیع (تقیه، زیارت و دعا)، مورد کنکاش قرار گرفته است. یکی از مزایای کتاب حاضر این است که در آخر هر درس، چکیده مطالب همراه پرسش هایی در مورد محتوای همان درس گنجانده شده است که این امر باعث تثبیت مطالب در ذهن خواننده می گردد.

ص: ۴۱

پدیدآورنده: گروه تاریخ پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

مشخصات نشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، سال ۱۳۸۹، قم

مؤلفین با هدف ارائه اطلاعاتی در مورد تاریخ تشیع به خوانندگان، این کتاب را در هفت بخش تدوین کرده اند و تاریخ تشیع را در ادوار مختلف و در اعصار امامان معصوم له به تصویر کشیده اند، به عنوان مثال در بخش اول که از سه فصل تشکیل شده است، موضوعاتی از قبیل اوضاع عصر جاهلیت و ماهیت فکری و فرهنگی آنان، عصر نبوت، جریان سقیفه و ظهور تاریخی تشیع را مورد کنکاش قرار داده اند. در بخش دوم که از چهار فصل تشکیل شده است در فصل اول وضع تشیع در دوره خلفا و گسترش آن در زمان خلافت امیرمؤمنان را بررسی کرده اند و در فصل دوم به بیان تحولات حکومت علوی، جنگ های جمل، صفین و نهروان و در نهایت، شهادت حضرت علی علیه السلام پرداخته اند و در فصل سوم و چهارم اوضاع تشیع در زمان امام حسن علیه السلام و صلح با معاویه و قیام امام حسین و جریان شهادت ایشان را مورد بررسی قرار داده اند. در بخش های دیگر این کتاب موضوعاتی از قبیل تشیع پس از عاشورا تا عصر امام صادق علیه السلام، تشیع از شهادت امام صادق تا عصر غیبت کبری، دولت های شیعی، خاندان های شیعی و آثار علمی و فرهنگی آنان مورد کنکاش قرار گرفته است.

ص: ۴۲

مؤلف در این کتاب فرهنگ و تمدن اسلام را مورد بررسی و مطالعه قرار داده است، این کتاب از هشت بخش تشکیل شده است. بخش اول با عنوان «پیام آوران عدل و آزادی» به بیان لزوم شکستن حصار و مرزهای جغرافیایی توسط مسلمین و ارائه فرهنگ اسلامی به دیگر ملتها می پردازد. در بخش دوم، بحث تشکیلات حکومتی مطرح می گردد و مسائلی از قبیل مراکز حکومت، نیروهای مسلح، اعزام حاکم به ولایات، قضاوت، صنعت و کشاورزی مورد کنکاش قرار گرفته است. در بخش سوم به مباحثی از قبیل عوامل پیدایش اختلافات فکری و روش های متفاوت در تبیین عقاید و احکام پرداخته شده است. بخش چهارم اختصاص به ورود علم فلسفه به بلاد اسلام و آشنایی مسلمانان به فلسفه داده شده است و در بخش پنجم با عنوان مسائل آموزشی اهمیت آموزش در اسلام بیان شده است. عنوان بخش ششم، علوم مادی است که به بیان پیشرفت مسلمین در علوم مادی از قبیل علم پزشکی، فیزیک، مکانیک، شیمی و علم ریاضی می پردازد و در بخش هفتم مؤلف مسأله علوم اسلامی و نشوونمای آن را پیش کشیده و به بررسی علمی از قبیل تفسیر، فقه، حدیث، کلام و عقاید می پردازد و بالاخره در بخش هشتم به بحث ادبیات و هنر پرداخته و سیر ادب و هنر در حوزه اندیشه اسلامی را به رشته تحریر در می آورد.

این کتاب در نه گفتار به رشته تحریر در آمده است و موضوعاتی از قبیل شناخت فرهنگ و تمدن، فرهنگ و تمدن اسلامی، شکوفایی علوم اسلامی، علوم اسلامی و مراکز علمی و فرهنگی، تأثیر تمدن اسلامی بر تمدن غرب، عوامل انحطاط تمدن اسلامی و احیای تمدن اسلامی مورد بررسی قرار گرفته است. در این اثر سیر فرهنگ و تمدن اسلامی تا اوایل قرن هفتم تبیین شده و در این راستا از منابع متعدد و گوناگونی استفاده گردیده است. نویسنده ابتدا تعریفی از فرهنگ و تمدن غرب و تمدن و ویژگی های آن ارائه داده و رابطه بین فرهنگ و تمدن را بیان نموده است و سپس به شکوفایی علوم اسلامی از قبیل علم تفسیر، حدیث، کلام و فقه پرتوافکننده و به معرفی بزرگان هر یک از این علوم پرداخته است. در بخش دیگری از کتاب علوم غیراسلامی مانند شیمی، ریاضی و طب و نقش اسلام و مسلمین در گسترش آنها مطرح شده است. از دیگر موضوعاتی که در این کتاب مورد بررسی قرار گرفته است، عوامل تحول و انحطاط تمدن ها و راز احیای تمدن اسلامی می باشد.

در این کتاب، نقش اسلام در پیشرفت فرهنگ و تمدن و تعلیم و تربیت صحیح انسانی مورد کنکاش قرار داده شده و در سه بخش تدوین شده است. در بخش اول موضوعاتی از قبیل اسلام و دانش و فرهنگ، رابطه مذهب با دانش و فرهنگ، نقش علم در پیشگیری از فساد، پیکار همه جانبه با اهریمن جهل و بیسوادی، تعلیمات اجباری از نظر اسلام و توجه اسلام به سایر علوم بحث شده است. در بخش دوم موضوعاتی از قبیل علم تاریخ، پیدایش علم کلام، علم منطق، عرفان، فقه، اصول فقه، اخلاق مورد بررسی قرار گرفته است، همچنین در این بخش، مطالب مبسوطی درباره موضوعاتی از قبیل پیشرفت های علمی مسلمین، پیشرفت در جنبه های مختلف پزشکی، تأسیس بیمارستان های عمومی و سیار، داروسازی و گیاه شناسی، علم شیمی و صنعت، فیزیک و مکانیک، ریاضی، نجوم، جغرافیا، روانشناسی، اقتصاد و هنر، بیان گردیده است و به دانشمندان اسلامی متبخر در این علوم، معرفی شده است. همچنین مطالبی تحت عناوین نمونه هایی

از اختراعات و اکتشافات مسلمین، ترجمه کتاب های بیگانه، تأسیس کتابخانه های بزرگ اسلامی، بیان گردیده است. در بخش سوم تحت عنوان روش آموزش و پرورش اسلامی، چند نکته در باره آموزش پرورش اسلامی، حق بهره مندی از منافع مادی و معنوی آثار علمی و هنری و تعلیمات حرفه ای مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

این کتاب در باره مورخان و مؤلفان مسلمان و آثار تاریخی آنان به رشته تحریر درآمده است. نویسنده در مقدمه کتاب، هدف از تألیف کتاب را اولاً- معرفی کتاب های مهم و قابل اعتماد برای محققین و ثانیاً آماده کردن متنی برای درس منابع تاریخ اسلام بیان می کند. سپس مبحثی تحت عنوان مسلمانان و تاریخ نگاری را مطرح کرده و مباحثی از قبیل میراث تاریخی عرب در جاهلیت، تأثیر مباحث قرآن در تاریخ نگاری، لزوم بهره گیری از سنت رسول خدا و توجه حاکمان به تاریخ را مورد بحث قرار میدهد. در بخش دیگری از کتاب بحث روشهای مختلف تاریخ نگاری مسلمانان را مطرح کرده و نوشته های تاریخی مسلمانان را به اقسام مختلف از قبیل سیره نگاری و شرح حال نویسی، تک نگاری در مسائل و وقایع مهم، تاریخ نویسی عمومی، تقویمی، محلی، فرهنگی و اجتماعی تقسیم کرده و در مورد آنها بحث می کند، سپس تحت عنوان تاریخ نویسی و تاریخ نویسان، به معرفی تاریخ نگاران در ازمان و اعصار مختلف می پردازد. از دیگر مباحثی که مؤلف مطرح می کند، معرفی منابع تاریخ صدر اسلام و معرفی آثار شیعیان امامی در تاریخ زندگی امامان می باشد و در آخر تحت عنوان «منابع شناخت فرقه های اسلامی» به معرفی آثاری می پردازد که درباره فرق و مذاهب تألیف شده است.

هدف مؤلف در این کتاب مقایسه بین دین اسلام و آیین های دوران جاهلیت است، این کتاب در چهار بخش تألیف یافته است. بخش اول در مورد مفاسد اجتماعی و اخلاقی و انحرافات اعتقادی و مذاهب و آئین های اقوام و جوامع مختلف (غیر از جزیره العرب قبل از ظهور و همزمان با ظهور اسلام مطالبی ارائه کرده است از قبیل: اوضاع عمومی روم شرقی (امپراطوری بیزانس)، اوضاع عمومی ایران باستان، افسانه ها یا معتقدات مصریان، فلسفه ها و معتقدات یونانیان، هندیا سرزمین آئینها و فلسفه های عجیب و افسانه ها، آئین بودا، افسانه ها و آئین های چین، آئین ها و افسانه های ژاپن، دعوت جهانی و عام اسلام. در بخش دوم تحت عنوان «جزیره العرب» مباحثی از این قبیل را مطرح کرده است: شبه جزیره عربستان، قبائل معروف جزیره العرب، اجمالی از اوضاع عمومی عرب جاهلی، عقاید و ادیان در جزیره العرب (بت پرستی)، مناسک بت پرستان، خدا و راه خداشناسی، کتاب خلقت و نظام آفرینش، منکرین خدا و علل انکار، صفت خداوند،

حنیفیه یا آئین ابراهیم، آئین مجوسی، آئین یهود، آئین صابئی، آئین مسیحیت. در بخش سوم در مورد خرافات و موهومات جاهلیت عرب و خرافات دیگر اقوام و مبارزه اسلام با آن از طرق گوناگون، سخن می راند و مباحثی از این قبیل مطرح می کند: مباحثی پیرامون خرافات، عطسه، حبس البلیا، تنجیم، کهنات و عرافه و سحر، وشم و فلج، فهرستی از خرافات دیگر و بیان انقلاب اسلام. در بخش چهارم به شرح گزیده هایی از نظامات و سنن اجتماعی و اخلاقی جاهلیت عرب و اقوام دیگر مانند: نکاح و طلاق و تجارت و قصاص و ... پرداخته و ابطال و نسخ یا اصلاحات آنها به وسیله احکام و قوانین آسمانی و درخشان اسلام در برابر آنها را بیان می کند.

هدف مؤلف از تألیف این کتاب، تدوین کتابی است که تاریخ اسلام را به طور اعم و تاریخ معصومان را به طور اخص در برگیرد. این کتاب دارای هفت بخش می باشد که در هر بخش موضوعات تاریخی مربوط به اسلام و پیامبره مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش اول تحت عنوان «تاریخ نگاری مسلمانان» به تحلیل موضوعاتی در باره تاریخ نگاری و انواع آن و سیره نویسی و سیره نگاران اسلامی می پردازد، مباحثی همچون: میراث تاریخی اعراب در جاهلیت، تأثیر مباحث تاریخی قرآن، تأثیر نوشته های تاریخی سایر اقوام بر اعراب، تک نگاری در مسائل و وقایع مهم، تاریخ نویسی عمومی و تقویمی، تاریخ نگاری بر اساس نسب شناسی. در بخش دوم تحت عنوان «دوره جاهلی» مباحثی را که به طور تفصیل مورد بحث قرار می دهد که عبارتند از:

اوضاع سیاسی و اجتماعی عرب جاهلی، دین و دینداری مردم در جاهلیت، فرهنگ و دانش در جاهلیت. در بخش سوم تحت عنوان «آغاز اسلام» به آغاز وحی و تأثیر رسول خدا و قرآن در توسعه اسلام اشاره کرده و به مباحثی همچون: نخستین گام ها در توسعه اسلام، نقش تاریخی رسول خدا، نقش تاریخی قرآن، مبارزه مشرکان با قرآن، دعوت اسلامی و

مراحل آن می پردازد. در بخش چهارم مبحث مقاومت مسلمین در برابر فشار مشرکین را مطرح کرده و تحت عنوان «اسلام در برابر فشار قریش» به بیان واکنش مسلمانان در برابر آزار مشرکان و هجرت به حبشه و ماجرای غرانیق و شعب ایطالب می پردازد. در بخش پنجم تحت عنوان اسلام در مدینه مباحثی را مطرح می کند از قبیل: یثرب پیش از اسلام، نخستین مسلمانان یثرب، پیمان مردم یثرب با پیامبر، بیعت عقبه، دلایل گسترش سریع اسلام در مدینه، هجرت به مدینه و مسائل مربوط به آن، اقدامات پیامبر پس از استقرار در مدینه. بخش ششم که عنوانش هست: «جنگ های رسول خدا است تا سال پنجم هجرت» به تحلیل جنگ های رسول خدا پرداخته که جنگ های بدر واحد و بعضی از غزوات دیگر را در بر می گیرد و در بخش هفتم با عنوان «به سوی پیروزی بر حجاز» مباحثی همچون: پیمان حدیبیه، خیبر آخرین سنگر یهودیان حجاز، فتح مکه پایان قدرت سیاسی مشرکان در حجاز، به سوی حنین، غزوه تبوک، اعلام برائت از مشرکان، آخرین سرایا، اعزام امام علی ای به یمن، و بالاخره مشکلات دولت اسلامی در سال دهم هجری را مطرح می کند.

عنوان کتاب: حیات القلوب (تاریخ پیامبر اسلام)

پدیدآورنده: محمد باقر مجلسی

مشخصات نشر: انتشارات فراگفت، سال ۱۳۸۸، قم

این کتاب که در پنج جلد منتشر شده است به بیان زندگی و فضائل انبیاء و اوصیای الهی، حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار پرداخته است.

جلد اول و دوم آن که از سی و هشت باب تشکیل شده است، اختصاص به بیان زندگی و فضائل انبیاء و اوصیای الهی دارد و از جمله مطالبی که در این ابواب مطرح شده عبارتند از: فضائل و تاریخ زندگی حضرت آدم و حوا، ادریس، نوح، هود، صالح، ابراهیم، لوط، ذوالقرنین، یعقوب، یوسف، ایوب، شعیب، موسی، هارون، حزقیل، اسماعیل، صادق الوعد، الیاس، یسع، ذوالکفل، لقمان، طالت و جالوت، داود، اصحاب سبت، سلیمان، قوم سبأ، حیقوق، زکریا، یحیی، مریم، عیسی، دانیال، یونس، اصحاب کهف، اصحاب اخدود، جرجیس و پیامبرانی که تصریح به اسم شریفشان نشده است و قصه هاروت و ماروت.

جلد سوم و چهارم اختصاص به تاریخ زندگی حضرت محمد دارد و از جمله مباحثی که در آن دو جلد مطرح شده است، عبارتند از: نسب شریف و خلقت با کرامت ایشان، بشارت انبیاء و اوصیا بر بعثت و ولادت ایشان، تاریخ ولادت، فضائل حضرت خدیجه کبری علیها السلام، اخلاق حمیده رسول اکرم، عصمت و علم ایشان، اعجاز قرآن مجید،

ص: ۵۵

معجزات و استجابات دعای آن حضرت، بعثت و معراج ایشان، هجرت به حبشه، ماجرای شعب ابیطالب، هجرت ایشان به مدینه و جنگ-های آنحضرت، فتح مکه، حجه الوداع، وفات ایشان. جلد پنجم این کتاب اختصاص به تاریخ ائمه اطهار دارد که از دو باب تشکیل شده است. باب اول آن در بیان وجوب وجود امام در هر عصر است و در مورد موضوعاتی همچون: هیچ زمانی خالی از امام نیست، امام باید به نص خدا و رسول باشد، وجوب معرفت امام، انکاریک امام مانند انکار همه آنهاست، بحث می کند و باب دوم نیز در بیان آیاتی است که در شأن ائمه اطهارم مجملا نازل شده است.

ص: ۵۶

عنوان کتاب: پس از غروب (تحلیل رخدادهای پس از رحلت پیامبر تا پایان سومین زمامدار)

پدیدآورنده: یوسف غلامی

مشخصات نشر: انتشارات نجم الهدی، سال ۱۳۸۵، قم

این کتاب دارای ۹ فصل است. در فصل اول تحت عنوان «رویدادهای پیش از رحلت پیامبر» به مباحثی مانند: از غدیر تا مدینه، اعزام سپاه اسامه، نانوخته ای گویاتر از صد نوشته، مفاد وصیت و علل پیشگیری آن، در آستانه رحلت پیامبر، انکار رحلت رسول خدا و راز این انکار، پرداخته شده است. در فصل دوم در مورد رویداد سقیفه و گفتگوهای آن و حوادثی که در بین مهاجرین و انصار رد و بدل شده است، مباحثی مطرح گردیده است. در فصل سوم تحت عنوان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و جانشینی» مباحثی مانند:

بزرگترین اختلاف میان امت، اتفاق عمومی یا رأی اکثریت، جانشینی پیامبر است، سفارش به پیروی از علی بن ابیطالب علیه السلام، در حاشیه روایات جانشینی، مورد بحث قرار گرفته است. در فصل چهارم تحت عنوان «طرحی از پیش به مسأله مطرح کردن ابوبکر به عنوان خلیفه می پردازد و در فصل پنجم تحت عنوان «یاد زدایی از غدیر»، دسیسه کتمان فضائل علی بن ابیطالب و همدستی برای انحراف افکار عمومی را مطرح کرده است. در فصل ششم عواملی را که باعث شد امام علی علیه السلام در مقابل بدخواهان شکیبایی کند مطرح و آنها را مورد تحلیل قرار داده است.

ص: ۵۷

در فصل هفتم به بیان رویدادهایی که در حکمرانی ابوبکر اتفاق افتاده می‌پردازد، رویدادهایی از قبیل ورود به خانه حضرت فاطمه علیهای غصب فدک، بازداشتن خمس از خاندان پیامبر و ممنوعیت بیان و نگارش حدیث. در فصل هشتم به اخلاق و شیوه زندگی خلیفه دوم و کارهایی که او در مدت زمامداری خود انجام داد از قبیل: برتری جویی نژاد عرب، شیوه تقسیم بیت المال، ترویج حکایات تحریف شده تورات و انجیل، حدیث سازی، فتوحات و طرح شورای خلافت و جوانب آن اشاره می‌کند و بالاخره در فصل نهم به بیان شخصیت و خانواده عثمان و رویدادهای زمان او و عواملی که باعث شورش برضد او شد، می‌پردازد.

ص: ۵۸

هدف مؤلف از تألیف این اثر پرداختن به جنبه های سیاسی و فکری زندگی امامان معصوم چه بوده است. لذا به مسائلی شخصی این بزرگواران کمتر توجه شده است. مؤلف ابتدا تحت عنوان «درآمد»، مسأله تاریخ نگاری توسط شیعیان را مورد تحقیق و بررسی قرار می دهد و آثار شیعیان را در این خصوص به تفصیل معرفی می کند. روش مؤلف در این کتاب آن است که نام هر کدام از معصومین را به عنوان سرفصل قرار داده و مباحثی را که مربوط به آن امام معصوم است و بیشتر جنبه سیاسی و فکری دارد مطرح می کند، مثلاً- در مورد امام علی له به مباحثی همچون: امامت امیرمؤمنان علیه السلام، امیرمؤمنان علیه السلام در زمان رسول خدا، امام علی علیه السلام پس از رحلت رسول خدا، بیعت مردم با امیرمؤمنان علیه السلام، اصلاح، سیاست اصولی امام، امام در برابر پیمان شکنان (جنگ جمل)، جنگ با ستمگران در صفین، جنگ با خوارج، می پردازد و در مورد امام حسن علیه السلام مباحثی همچون:

امام مجتبی علیه السلام و مسأله امامت، نخستین اقدامات امام و معاویه، معاویه و درخواست صلح، دلایل پذیرش صلح، امام حسن علیه السلام و صلح، متن صلحنامه را مورد بررسی قرار می دهد، یا مثلاً در بخش مربوط به امام مهدی مباحثی همچون: ولادت امام زمانیان مادر حضرت مهدی، نکاتی در مورد تولد امام زمان، اختلاف پس

از رحلت امام عسکری علیه السلام، زمینه سازی غیبت توسط پیامبر و امامان شیعه ، مسائل کلامی و جانشینی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ، حضرت مهدی و نواب خاصه، مروری بر اقدامات نواب در ارتباط با شیعیان، جریان رو به رشد تشیع در دوران غیبت صغری، بحث شده است .

ص: ۶۰

پدیدآورنده: سید محسن امین، مترجم: علی حجتی کرمانی با عنوان "سیره معصومان عليهم السلام"

مشخصات نشر: انتشارات سروش، سال ۱۳۹۲، تهران

این کتاب بخشی از کتاب ارزشمند اعیان الشیعه است که به طور جداگانه به چاپ رسیده است و در پنج جلد به فارسی ترجمه شده است. جلد اول این کتاب به بیان زندگی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله اختصاص داده شده است و مطالبی در مورد: نسب شریف، ولادت، اخلاقیات، اوضاع زمان ایشان قبل از بعثت، بعثت پیامبر، قرآن کریم، دعوت عمومی قریش، نامه های پیامبر به سران و پادشاهان جهان، جنگ ها و غزوات و سیره های پیامبر، حجه الوداع، و پاره ای از خطبه های ایشان بیان گردیده است. در جلد مربوط به فاطمه زهرا علیها السلام مباحثی در مورد فضائل، ازدواج، خانه، خطبه ها و سخنرانی های ایشان بیان شده است. در بخش مربوط به حضرت علی علیه السلام به بیان زندگی و ویژگی های امیرمؤمنان علیه السلام و حوادثی که در طول زندگی ایشان اتفاق افتاده، پرداخته شده است. مباحثی در مورد: نسب شریف و ولادت، پدر و مادر، لقب و کنیه، همسران و فرزندان، سیره اخلاقی و فضائل ایشان، ارتباط تنگاتنگ ایشان با رسول خدا، پرچمدار بودن ایشان برای رسول خدا، آیاتی که در شأن ایشان نازل شده، جنگ هایی که در زمان رسول خدا در آنها شرکت داشته است،

حجه الوداع، واقعه غدیر، واقعه سقیفه، اقدامات ایشان در زمان ابوبکر و عمرو عثمان، مسأله خلافت ایشان، جنگ جمل، جنگ صفین، جنگ نهروان، مدت عمرو چگونگی شهادت و محل قبر ایشان، کتاب نهج البلاغه، اشعار آن حضرت در سایر مجلدات به بیان زندگی بقیه معصومان پرداخته و مباحث مربوط به آن بزرگواران را بیان کرده است، مباحثی از قبیل فضائل و حوادث زمان حیات و شهادت ایشان. به عنوان مثال در بخش مربوط به حضرت مهدی قال مطالبی مانند: ولادت، صفات ظاهری، روایات اهل بیت علیهم السلام در مورد ایشان، اخبار اهل سنت درباره خروج ایشان، استدلال به غیبت های انبیاء برای غیبت آن حضرت، غیبت های پیامبران، کسانی که مهدی ال را دیده اند، علامات ظهور، شماریاران مهدی تا نام شهرهای آنان و چگونگی گرد آمدن ایشان بیان شده است.

پدیدآورنده: هاشم معروف الحسنی، مترجم: محمد مقدس با عنوان "زندگانی دوازده امام عليهم السلام"

مشخصات نشر: انتشارات امیرکبیر، سال ۱۳۹۲، تهران

این کتاب در دو جلد تألیف و به چاپ رسیده است. هدف مؤلف از تألیف این کتاب بیان زندگینامه ائمه اطهار تبار استار می باشد، اما همانگونه که مؤلف در مقدمه گفته است: کتاب را از زندگی حضرت خدیجه علیها السلام و حضرت زهرا علیها السلام شروع کرده تا از زحمات بی دریغ این دو بانوی بزرگ اسلام قدردانی کرده باشد. روش نویسنده در این کتاب آن است که ابتدا نام امام معصوم را به عنوان سرفصل قرار داده و مباحث مربوط به ایشان را مورد بررسی قرار می دهد. در جلد اول ابتدا نام حضرت خدیجه بنت خویلد علیه التان را بیان و در مورد زندگی ایشان و سپس اولادی که ایشان از پیغمبر خدا داشته، صحبت می کند. سپس نام حضرت زهرا علی را بیان و در مورد زندگی و هجرت ایشان به مدینه و ازدواج با امیرمؤمنان لم سخن می راند. همچنین در مورد مبارزات و خطبه های ایشان مطالبی بیان می کند، سپس زندگینامه امام حسن است و اخلاقیات ایشان و ماجرای صلح با معاویه و همسران و اولاد و شهادت ایشان را مطرح می کند. در جلد دوم به بیان زندگی امام حسین سال از زمان خلفای اربعه تا برخورد ایشان با معاویه و قیام ایشان بر علیه یزید و حادثه کربلا و ماجرای بعد از قیام می پردازد. سپس زندگینامه امامان بعدی را یکی پس از دیگری

به تصویر می کشد و اوصاف و فضائل و کلمات و شهادت ایشان را مطرح می کند، به عنوان مثال در مورد زندگی مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به مباحثی همچون: المهدی فی الأدیان، روایات دال بر امامت و ظهور ایشان ، نواب اربعه در غیبت صغری و ماجرای سرداب می پردازد.

ص: ۶۴

عنوان کتاب: رساله فی تواریخ النبی صلی الله علیه و آله و آلہ علیهم السلام

پدیدآورنده: محمدتقی تستری (شوشتری)

مشخصات نشر: دفتر انتشارات اسلامی، سال ۱۳۸۰، قم

هدف مؤلف در این رساله تحقیقی جامع در مورد زندگانی چهارده معصوم علیهم السلام می باشد. این کتاب در فصل تدوین شده است. مؤلف در هر کدام از فصول، با استفاده از نوشته های مورخین و محدثین، یکی از مباحث مربوط به چهارده معصوم به استان را مورد بحث و تحقیق قرار داده است.

در فصل اول تاریخ ولادت این بزرگواران را مطرح و تحقیقات خود در این زمینه را بیان کرده و در فصل دوم تحقیقاتی در مورد وفات ایشان ارائه داده است. فصل سوم اختصاص به تحقیق پیرامون مکان ولادت و محل دفن ایشان داده شده است. در فصل چهارم مبحثی را در مورد مادران این انوار طیبه مطرح کرده و آن را مورد تحقیق قرار می دهد.

در فصل پنجم در مورد همسران این بزرگواران و در فصل ششم در مورد اولاد ایشان بحث میکند. فصل هفتم اختصاص به بیان ممدوحین از اولاد و احفاد این بزرگواران داده شده است، به عنوان مثال در بخش ممدوحین از اولاد امیرالمؤمنین به افرادی همچون عباس بن علی علیه السلام و برادرانش را که در کربلا به شهادت رسیدند مطرح کرده است و نیز در بخش ممدوحین از اولاد امام حسن مجتبی به افرادی همچون حسین الأثرم، طلحه بن الحسن، ام عبدالله، حسین بن علی بن الحسن

ص: ۶۵

شهید فخر و سید عبدالعظیم حسنی رحمه الله علیه اشاره شده است. در فصل هشتم به بیان آن دسته از فرزندان ائمه علیهم السلام که مورد قدح قرار گرفته اند، پرداخته شده است. و بالاخره فصل نهم به بیان مکارم اخلاق و بزرگی مقام چهارده معصوم علیهم السلام اختصاص داده شده است.

ص: ۶۶

پدیدآورنده: ابومخنف لوط بن یحیی ازدی،

محقق: محمد هادی یوسفی غروی،

مترجم: جواد سلیمانی با عنوان "نخستین گزارش مستند از عاشورا"

مشخصات نشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، سال ۱۳۹۲، قم

این کتاب به تشریح واقعه کربلا پرداخته است. مؤلف ابتدا به مسأله وصیت معاویه به یزید اشاره و سپس بحث هلاکت معاویه و فرمان یزید به ولید (حاکم مدینه) مبنی بر بیعت گرفتن از امام حسین علیه السلام را مطرح می کند. قضیه حرکت امام از مدینه به سوی مکه و دعوت مردم کوفه از امام و فرستاده شدن مسلم از سوی امام به کوفه و وقایعی که در کوفه برای مسلم اتفاق می افتد، از دیگر مسائلی است که مؤلف به بیان آنها می پردازد. حرکت امام از مکه به سوی کوفه و رسیدن ایشان به کوفه و وقایعی که در طول مسیر در منازل مختلف برای کاروان امام اتفاق می افتد از دیگر موضوعاتی است که مطرح می گردد، سپس مؤلف مطالبی را در مورد: شروع قتال در کربلا، مبارزه یاران امام حسین علیه السلام و شهادت ایشان، مبارزه بنی هاشم و شهادت ایشان، شهادت امام حسین، حمله دشمن به خیم حسین، اسارت اهل حرم و در نهایت برگشت اسیران به سوی مدینه، با سوز و گدازی خاص بیان می کند.

پدیدآورنده: محمد مهدی شمس الدین، مترجم: مهدی پیشوایی با عنوان "ارزیابی انقلاب امام حسین"

مشخصات نشر: نشر بهار دله، سال ۱۳۹۳، قم

این کتاب از سه فصل تشکیل شده است که در هر فصل یکی از زوایای انقلاب خونین کربلا، مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل اول تحت عنوان «الظروف السياسيه و الاجتماعيه» به بیان ریشه های سیاسی و اجتماعی تشکیل دهنده واقعه کربلا پرداخته شده است و مباحثی از قبیل: منطق سقیفه، سیاست عمر در تقسیم بیت المال، مسأله شورای شش نفره، سیاست مالی و اداری عثمان و نتایج این سیاست، اصلاحات امام علی، سیاست های تهدیدی و تخطیری معاویه و اقدامات امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام در برابر سیاست امویان مطرح می گردد.

در فصل دوم مؤلف تحت عنوان «دوافع الثوره و اسبابها» ابتدا به این سؤال پاسخ می دهد که چرا امام حسین علیه السلام در زمان معاویه قیام نکرد و به این مناسبت، اوضاع اجتماعی زمان معاویه و شخصیت مرموز و حيله گر معاویه و پیمانی را که بین امام حسن علیه السلام و معاویه بسته شده بود مطرح می کند و سپس به عواملی می پردازد که باعث شکل گیری نهضت امام حسین علیه السلام شد. در فصل سوم به بیان آثار مختلف این قیام خونین پرداخته و به بیان آثاری که این قیام در جامعه بر جا گذاشت، می پردازد و در ادامه، به بررسی انقلاب هایی می پردازد که بعد از قیام امام حسین علیه السلام شکل گرفت، قیام هایی از قبیل: قیام توابین، قیام مدینه، قیام مختار، قیام مطرف بن مغیره، قیام ابن اشعث، قیام زید بن علی بن الحسین و قیام ابی السرایا.

این کتاب تحقیقی موشکافانه از واقعه کربلا و پیامدهای آن است. مؤلف در این کتاب ابتدا در مورد ولادت و نسب امام حسین، صفات و ویژگی های اخلاقی ایشان بحث می کند و سپس بحث خلافت و معنای آن را پیش کشیده و با استفاده از آیات قرآنی، نحوه گزینش خلیفه را بیان می دارد. آثار سلطنت معاویه و منافقین، نقشه معاویه برای استقرار سلطنت در اولاد خود و ولیعهدی یزید، شخصیت یزید بن معاویه، عبدالله بن زبیر کیست؟، فلسفه صلح امام حسن علیه السلام با معاویه و جنگ امام حسین علیه السلام با یزید، از دیگر مباحثی است که مطرح می گردد، سپس به مراحل سه گانه مبارزه امام پرداخته و در ادامه به این سؤال پاسخ می دهد که: آیا امام می دانست در این سفر کشته می شود و اهل بیتش اسیر می گردند؟ از دیگر مطالبی که مؤلف در ادامه بیان می کند، مباحثی است از قبیل: مرگ معاویه، دعوت والی مدینه از امام حسین علیه السلام جهت بیعت، امتناع امام، حرکت امام به سوی مکه، بی وفایی اهل کوفه، قضایای حضرت مسلم علیه السلام، قضایای امام حسین علیه السلام، تعداد نفرات دو سپاه، تعداد کشته شدگان از طرفین، وقایع شب عاشورا، وقایع روز عاشورا، مبارزه امام با دشمن، وقایعی که پس از قتل امام اتفاق افتاد، مجلس ابن زیاد، روانه کردن اسیران باسرهاى مقدس شهدا به سوی شام

و مجلس یزید، بنی امیه و روز عاشورا، شیعیان و روز عاشورا، آمدن اهل بیت به کربلا و اقامه عزا در نزد قبر سید الشهداء، مؤلف در خاتمه به بیان دو فایده می پردازد،

فایده اول: شخصیت سلیمان بن صرد خزاعی و توابین.

فایده دوم: شخصیت مختار و رفتار او با قاتلان امام شهید.

ص: ۷۰

که پدید آورنده: عبدالمجید ناصری داودی

مشخصات نشر انتشارات مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره)، سال ۱۳۸۵، قم

آنطور که در پیشگفتار گفته شده است هدف از تألیف این کتاب، پاسخ علمی و تاریخی به پرسش‌هایی است که در مورد مشروعیت خلافت یزید، اجتهاد یزید و کار گزارانش، نقش او در قتل امام حسین ع و ... مطرح می‌گردد. فصل اول به بیان خلافت یزید بن معاویه پرداخته است. در فصل دوم تحت عنوان «انقلاب کربلا و مقوله اجتهاد» به مباحثی از قبیل: اجتهاد در لغت و اصطلاح، اجتهاد یزید بن معاویه و دستیارانش، اجتهاد کار گزاران یزید، عمر سعد و اعتراف به دین فروشی، امام حسین لم از چشم پیامبر گرامی اسلام علت و فضیلت‌های امام حسین علم در صحاح سته پرداخته شده است. مؤلف در فصل سوم «فلسفه انقلاب کربلا- از دیدگاه اهل سنت» را بررسی می‌کند و در فصل چهارم با عنوان یزید بن معاویه و فاجعه کربلا، دخالت یا برائت»، مقصر بودن یزید در این حادثه خونین را با استناد به منابع اهل سنت اثبات می‌کند. در فصل پنجم، کرامات و پیامدهای انقلاب کربلا- از دیدگاه اهل سنت مورد کنکاش قرار گرفته است. در فصل ششم مسأله لعن یزید از دیدگاه عالمان اهل سنت بررسی شده و سخنان علمای اهل سنت در این باره بیان گردیده است. مؤلف در فصل هفتم به بررسی زندگی و سوابق کسانی

که مخالف لعن یزید بوده اند، پرداخته و کارنامه آنها را تشریح کرده است و در فصل هشتم که آخرین فصل این کتاب است به بررسی مسأله عزاداری امام حسین اسلام و اهل بیت مداری میان اهل سنت، پرداخته و عزاداری اهل سنت برای امام حسین در طول تاریخ را گزارش کرده است.

ص: ۷۲

عنوان کتاب: تاریخ عصر غیبت (نگاهی تحلیلی به عصر غیبت امام دوازدهم)

پدیدآورنده: سید مسعود پورسیدآقایی، محمد رضا جباری، حسن عاشوری، سید منذر حکیم

مشخصات نشر مؤسسه آینده روشن (پژوهشکده مهدویت)، سال ۱۳۸۹، قم

این کتاب از ۹ فصل تشکیل شده است که عناوین فصلها عبارتند از:

معرفی و بررسی منابع تاریخ عصر غیبت، نگاهی کوتاه به زندگانی امام دوازدهم، وضعیت سیاسی، اجتماعی و فکری عصر عباسیان در آستانه غیبت صغری، وضعیت فکری سیاسی و اجتماعی شیعه در آستانه غیبت صغری، زمینه سازی معصومین به ویژه عسکریین علیه السلام برای ورود شیعه به عصر غیبت، پیشینه سازمان و کالت و جایگاه آن در عصر غیبت صغری، عصر غیبت صغری، مروری بر برخی از مهمترین مسائل عصر غیبت کبری، سیرت و آثار امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

هدف مؤلفین از تألیف این کتاب، نگاهی است به موضوع از منظر تاریخی و تلاشی است در جهت بررسی تاریخ غیبت صغری و غیبت کبری امام دوازدهم عجل الله تعالی فرجه الشریف در بررسی غیبت صغری، مؤلفین پس از بررسی منابع، مروری دارند بر کیفیت آغاز غیبت و دلایل آن، شرح حال نواب اربعه و وظایف و نقش آنان در این عصر. در بررسی غیبت کبری نیز اشاره ای دارند به تاریخ شیعه، نهضت ها و دولت های شیعه، حرکت های علمی شیعیان و مبارزات علماء و دوران مرجعیت فقهاء و مدارس آنان و در نهایت بررسی کوتاهی پیرامون آثار و سیرت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

ص: ۷۳

عنوان کتاب: اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی شیعه در عصر غیبت

پدیدآورنده: حسن حسین زاده شانه چی

مشخصات نشر: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، سال ۱۳۸۶، قم

در این اثر سعی شده بر اساس اطلاعات تاریخی قابل اعتماد و معتبر، اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی این دوره معرفی گردد. این کتاب از یک مقدمه و پنج فصل تشکیل شده است. فصل اول با عنوان «کلیات»، به بحثهایی در باره مسأله غیبت و مشکلات آن و تلاشهای امامان جهت زمینه سازی در جامعه شیعه برای مواجهه با این پدیده اختصاص یافته است. در این فصل به مباحثی می پردازد از قبیل: غیبت در احادیث و روایات، اندیشه غیبت در فرقه های شیعی و اسلامی، تألیفات در موضوع غیبت تا پیش از غیبت، گذری در زندگانی امام یازدهم ملا، مهدی باید از ولادت تا غیبت. فصل دوم با عنوان «جهان اسلام در عصر غیبت صغری»، نویسنده برای درک بهتر خواننده از جامعه شیعه در عصر غیبت در جهان اسلام فضای کلی و عمومی جهان اسلام در عصر غیبت را به تصویر کشیده است و بحث هایی را مطرح می کند از قبیل: وضعیت سیاسی، خلافت عباسی، دولت های اسلامی، وضعیت دینی و علمی، مذاهب اسلامی و حوزه انتشار آنها، فعالیت ها و دستاوردهای علمی. فصل سوم با عنوان «موقعیت سیاسی شیعیان» از فعالیت های سیاسی دولت ها، احزاب و شخصیت های شیعی گفتگو شده و به

مباحثی

ص: ۷۴

از قبیل دولتهای مستقل شیعی، حضور شیعیان در دربار عباسیان در منصب های مختلف می پردازد. فصل چهارم با عنوان «اوضاع اجتماعی شیعیان» مباحثی مطرح می کند از قبیل: جغرافیای انسانی شیعه، زندگی شهری، جایگاه اجتماعی، خاندان های شیعی، وضعیت معیشتی، مسأله امامت و پیدایش انشعابات فرقه ای، امام غایب و هدایتگری جامعه شیعه، دیدارهای مستقیم، ارتباط های مکاتباتی و نایبان خاص، سفیران امام علیه السلام. در فصل پنجم با عنوان وضعیت علمی و فرهنگی شیعیان» مباحثی را مطرح می کند از قبیل:

مکاتب علمی (کلامی، حدیثی، فقهی)، حوزه های علمی (کوفه، قم، بغداد، ری، نیشابور، سمرقند) روابط حوزه های علمی، دانشمندان و اندیشمندان، تألیفات و تصنیفات در زمینه های حدیث، فقه، عقاید، کلام، خدشناسی، امامت، ادیان و مذاهب، رجال، تاریخ، غیبت و موضوعات وابسته، نوادر، طب، شعروادب .

عنوان کتاب: ناظهور (پژوهشی جامع پیرامون آموزه و مباحث مهدویت)

پدیدآورنده: نجم الدین طبسی

مشخصات نشر: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود، سال ۱۳۸۸، تهران

این کتاب دارای بیست و دو فصل است. روش مؤلف در این اثر چنین است که یکی از موضوعاتی را که مربوط به وجود مقدس امام زمان این می شود به عنوان سرفصل مطرح کرده و فروعی را در ضمن آن مورد کنکاش قرار داده است. سرفصل هایی که در این کتاب مورد بحث و بررسی قرار گرفته است به ترتیب عبارتند از: دلایل غیبت، حکم نام بردن آن حضرت و ذکر نام شریف حضرت ولی عصر، نهی از قیام در بوته نقد و تحلیل روانی، جریان غیبت امام زمان در سرداب سامرا، بررسی جریان قرقیسا یا آرمگدون، جریان حضرت نرگس ها، کاوشی در خبر سعد بن عبدالله اشعری قمی، درنگی در روایات قتل های آغازین، سفارت و نیابت خاصه، بررسی سرگذشت ابن مهزیار، پایگاه زمینه سازان ظهور و تاریخ تأسیس آن، پژوهشی پیرامون حدیث خساسه (خبرچین) و دجال، یمانی کیست؟، بحثی پیرامون زیارت ناحیه مقدسه، داستان جزیره خضراء بررسی احادیث عدالت مهدوی، القاب و اوصاف حضرت مهدی کا در منابع اهل سنت، کتاب الامامه و التبصره من الحیره، سیری در کتاب کمال الدین و تمام النعمه، نگاهی به کتاب غیبت نعمانی.

ص: ۷۶

به عنوان کتاب: جنبش های شیعی در تاریخ اسلام که پدید آورنده: هاشم معروف الحسنی، مترجم: محمد صادق عارف و مشخصات نشر: بنیاد پژوهشهای اسلامی، سال ۱۳۷۱، مشهد

ست

:

هدف مؤلف از تألیف این کتاب ارائه چهره راستینی از تاریخ تشیع و نمودارهایی از جریان خلافت اسلامی و آرای شیعه و دیگران درباره حکام جائر و ستمکار و جنایات امویان و تلاش آنان در تحریف اسلام و دگرگون کردن احکام و سنت های اسلام می باشد. در این کتاب از جنبش های شیعی به رهبری علویان و دیگران که در سراسر روزگار امویان از آغاز تا آخرین لحظه برضد آنان ادامه داشت، سخن رفته است. مؤلف در این کتاب معنای صحیح تشیع را بیان کرده است و سپس مسأله جاننشینی امیرمؤمنان لا از جانب خدا و رسول را مطرح کرده است و امامت را مانند نبوت میداند که هیچ کس حق اظهار نظر در انتخاب آن ندارد و امر آن تنها به خدا باز می گردد. سپس واقعه سقیفه و فتنه های مخالفان را مطرح کرده و به مباحثی از قبیل: سرنوشت خلافت، داستان خنده‌آور شورا، شرایط خلافت در مذاهب اسلامی، عواملی که به بقای تشیع کمک کرد، امواج جاهلیت نو، ارجاء، سلاح جبر، عدالت صحابه و روش امامان شیعه در برابر این سلاح ها پرداخته است، همچنین به مباحثی همچون مراحل

جنبش های شیعی، ابوذر غفاری، خلافت و انقلاب، جنبش های شیعی پس از سال محنت، جنگ میان معاویه و سران شیعه، پرداخته

ص: ۷۷

است، سپس سرگذشت و شهادت بزرگانی همچون: حجر بن عدی و یارانش، صیفی بن فسیل، قبیصه بن ربیع، رشید هجری و یارانش، عمرو بن حمق، جویریة بن مسهر، عبدالله بن یحییٰ حضرمی، جاریه بن قدامه و عده ای دیگر را بیان و قیام امام حسین ما را از ابتدا تا انتها بازگو کرده و به قیام های پس از آن نیز می پردازد، قیام هایی همچون: قیام مردم مدینه، قیام توابین، قیام مختار، قیام زید بن علی بن الحسین، قیام یحییٰ بن زید، و قیام عبدالله بن معاویه بن عبدالله بن جعفر و ابومسلم خراسانی.

و عنوان کتاب: تاریخ تشیع در ایران (از آغاز تا طلوع دولت صفوی)

که پدیدآورنده: رسول جعفریان و مشخصات نشر: انتشارات انصاریان، سال ۱۳۸۵، قم

-

هدف از نگارش این اثر به طور کلی نشان دادن چگونگی نفوذ و گسترش تشیع در ایران بوده است. در این کتاب تلاش شده مسیر پیشرفت تشیع در حوزه ایران اسلامی نشان داده شود. این کتاب دارای ده بخش است. بخش اول درباره تعریف تشیع و انواع آن است، لذا در این بخش مباحثی همچون: تشیع عراقی، تشیع محبتی، تشیع امامتی، تشیع افراطی و غالی، تشیع معتزلی، معیارهای شیعه بودن، علوی بودن، وابستگی خاندان و وابستگی شهری، مطرح شده است. در بخش دوم، علل نفوذ و پیشرفت تشیع، بیان شده و عواملی همچون: دوستی اهل بیت، زهد شیعیان، مظلومیت علویان و شیعیان و نگرش عدالت خواهانه و ضد ستم در شیعه، به عنوان علت های نفوذ و پیشرفت تشیع بیان گردیده است. در بخش سوم بحث ورود تشیع به ایران مورد تحلیل قرار گرفته است و مباحثی از قبیل: عباسیان و شعارهای شیعی، قم پایگاه تشیع در ایران، قم و امامان، مبارزه علمای قم با اندیشه های غالی، تشیع کاشان در منابع

جغرافی و تاریخی، کاشان پناهگاه علویان، مطرح شده است و از بخش چهارم تا بخش دهم به بررسی موضوع تشیع از قرن سوم تا قرن نهم در ایران، پرداخته شده و مباحث متعددی مطرح گردیده است

از قبیل: امام رضا و تشیع در قرن سوم، مهاجرت سادات به ایران و گسترش تشیع، تشیع در شهرهای ایران، اسماعیلیان ایران در قرن چهارم، دولت آل بویه و تشیع، غزنویان بر ضد تشیع، نفوذ شیعیان در سازمان اداری دولت سلجوقی، تشیع و برافتادن عباسیان در قرن هفتم، مغولان و توسعه فتوحات، وضعیت مذهبی شهرهای ایران در قرن هشتم، دولت سربداری شیخی شیعی در سبزوار در قرن هشتم، تشیع در شامات، تشیع در شهرهای عراق، برگزاری مراسم عاشوراء جشن عید غدیر، رسم انتظار فرج، نماز جمعه در میان شیعیان، ادبیات منظوم شیعه در قرن نهم و بالاخره ادب ردیه نویسی از قرن هشتم تا دهم.

ص: ۸۰

پدیدآورنده: سید حسین محمد جعفری،

مترجم: سید محمد تقی آیت اللهی

مشخصات نشر: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، سال ۱۳۹۰، قم

هدف مؤلف این است که سیر تکوین آرمان اسلامی را براساس شواهد و مآخذ تاریخی بازسازی کرده و ارائه دهد. این کتاب دارای یازده فصل است که مؤلف در هر فصل یکی از موضوعات مربوط را مورد کنکاش قرار داده است. در فصل اول تحت عنوان «مفاهیم اساسی» به بررسی اجداد و انتساب پیامبر، ولادت حضرت محمد و مسأله غدیر و جانشینی امیرمؤمنان با پرداخته است. در فصل دوم تحت عنوان «سقیفه آغاز دسیسه‌ها» به بررسی این رویداد تاریخی می‌پردازد. فصل سوم با عنوان «امام علی عالم و شیخین»، مخالفت امام علی علیه السلام با سیاست‌های ابوبکر و عمر را مطرح کرده و سپس مسأله شورای شش نفره و انتصاب عثمان توسط عمر را بررسی می‌کند. فصل چهارم با عنوان «نوشکوفایی نهضت تشیع» ابتدا حوادثی را که در طول مدت خلافت عثمان اتفاق افتاد بیان کرده و سپس به مسأله درخواست مردم از امام علی علیه السلام برای قبول خلافت اشاره می‌کند و به دنبال آن حوادث و جنگ‌هایی را که در مدت خلافت امام حادث شد بیان می‌کند. فصل پنجم به عنوان «کوفه پایگاه فعالیت شیعیان» به مسأله تأسیس کوفه و بافت قبیله‌ای و عناصر تشکیل دهنده جمعیت

آن اشاره می کند و به طور کلی مسأله تاریخ کوفه را مورد کنکاش قرار می دهد و از فصل ششم تا فصل یازدهم مسائلی مانند صلح امام حسن ، قیام امام حسین علیه السلام ، نهضت توابین ، سیر تاریخی تشیع از امام سجاد تا امام صادق علیهما السلام مورد بحث و بررسی قرار می گیرد.

ص: ۸۲

این کتاب در ویراست جدید در دو جلد چاپ شده است. جلد اول آن دارای هفت بخش است. در بخش اول که دارای دو فصل است، به بیان کلیات می پردازد و مباحث «بنیادهای مفهومی در زمینه های تاریخی» و «عصر دعوت و فتوحات» را مورد بررسی قرار می دهد. در بخش دوم به بیان زمینه های شکل گیری تمدن اسلامی می پردازد و در مورد جایگاه علم و دانش و کتابت در فرهنگ و تمدن اسلامی، انتقال علوم و جذب دانشمندان به جهان اسلام، نهضت ترجمه، مراکز علمی در تمدن اسلامی، بحث می کند. مؤلف در بخش سوم و چهارم، شکوفایی علوم در تمدن اسلامی را به قلم می کشد و مباحثی همچون: طبقه بندی علوم در تمدن اسلامی، ریاضیات، نجوم، فیزیک و میکانیک، طب، کیمیا، فلسفه، منطق، تاریخ، جغرافیا، تفسیر، حدیث فقه و اصول، کلام و عرفان را مطرح می کند. در بخش پنجم، سازمان های اداری و اجتماعی در تمدن اسلامی و در بخش ششم، هنر در تمدن اسلامی را مورد کنکاش قرار می دهد. در بخش هفتم نیز به بیان تأثیر تمدن اسلامی در تمدن غربی می پردازد. در جلد دوم که دنباله جلد اول است و از بخش هشتم شروع می شود، به عوامل مؤثر در رکود تمدن اسلامی از قبیل: جنگ های صلیبی، حمله

مغول و پیامدهای آن، عظمت و افول مسلمانان در اندلس می پردازد . در بخش نهم، شکوفایی دوباره تمدن اسلامی را به تصویر می کشد و مباحثی همچون: شکل گیری، تثبیت و توسعه قدرت عثمانیان، تحول و توسعه نهادهای سیاسی و اداری ، ساختار متکثر اجتماعی و قومی، اوضاع اقتصادی و فرهنگی در امپراطوری عثمانی و شکوفایی در دوره گورکانیان و صفویان را مورد بررسی قرار می دهد. در بخش دهم در مورد حمله استعمار غرب به جهان اسلام سخن به میان می کشد و در مورد تعریف استعمار و انواع آن، پیدایش استعمار و ورود آن به جهان اسلام، صهیونیسم، شرق شناسی، سکولاریسم، حقوق بشر و دموکراسی هدایت شده و جهان اسلام و جهانی شدن، بحث می کند. در بخش یازدهم، تاریخ دوپست ساله بیداری اسلامی را مورد بررسی قرار می دهد و در بخش دوازدهم به نقد تمدن غرب پرداخته و به ترتیب دو بحث را مطرح می کند، یکی نقد تمدن غرب از دیدگاه غربیان و دیگری نقد تمدن غرب از دیدگاه اندیشمندان ایرانی و عرب.

این کتاب دارای دوازده فصل است. فصل اول تحت عنوان «تفکر نو» به اهمیت علم از دیدگاه اسلام می پردازد و مباحثی از قبیل: قرآن سرچشمه علم، همگانی شدن دانش در اسلام، کتابت، تألیف و کتابخانه ها را مطرح می کند، در فصل دوم تحت عنوان «از ترکستان تا اسپانیا» به مباحثی همچون: فرهنگ اسلام در ایران، فرهنگ در میان توده ها، دانشمندان مشهور عرب، می پردازد. در فصل سوم تحت عنوان «اصالت فرهنگ» به دنبال تثبیت این مطلب است که در همان سده نخستین، پیش از اینکه مسلمانان به نقل و گردانیدن آثار دیگران دست یازند، خود صاحب فرهنگی اصیل، وسیع، عمیق، غنی و متحرک بودند، لذا به مباحثی همچون انشعاب علوم، رده بندی علوم، تألیف دائرة العلوم، گردآوری اصطلاحات علوم می پردازد. فصل چهارم که عنوانش «اخذ دانش مسلمین» است، مباحثی از قبیل: وسعت بهره وری از فرهنگ اسلام، اسلام و نهضت رنسانس را مورد بررسی قرار می دهد. در فصل پنجم به اعترافات دانشمندان غیر مسلمان به ابتکار و نواندیشی مسلمانان و صدور علم و فن از بلاد اسلامی به سوی بلاد آنان، اشاره میکند. در فصل ششم ابتکاراتی را که توسط دانشمندان اسلامی محقق شده است را

به تفصیل شمرده و مباحثی از قبیل رده بندی علوم، هندسه تحلیلی، آغاز علم جبر، علم مثلثات، بسط ریاضیات، جغرافیا، نقشه جهان، روانشناسی، تاریخ طبیعی، علوم غریبه و اخلاق عملی را بیان می کند و در فصل هفتم با عنوان «ادبیات اسلام»، به رشته های ادبی، قصه نویسی اسلامی و ... اشاره می کند. در فصل هشتم شعرو هنر اسلامی را بیان و به مباحثی از قبیل: شعر در اسلام، هنر در اسلام، نقاشی و موسیقی علمی می پردازد. در فصل نهم معارف عقلی مسلمین را بررسی و مباحث الهیات قرآنی، نظام های فلسفی اسلام، علم کلام اسلامی، عرفان اسلامی، فلسفه سیاسی، فلسفه تاریخ و .. را بیان می دارد. فصل دهم تحت عنوان «فقه حقوق و قانون» به مباحثی همچون: مواد فقه اسلامی، تدوین فقه، علم اصول فقه، ترجمه متون فقهی به زبان های غربی می پردازد. در فصل یازدهم بحث هایی پیرامون حکمت و اخلاق را مطرح و مباحثی همچون بخش های حکمت، اهمیت اخلاق در فرهنگ اخلاق عرفانی، اخلاق تلفیقی و نفوذ اخلاق اسلامی را بیان می کند و در فصل دوازدهم تحت عنوان «نظام علمی» مباحثی از قبیل قرآن، آموزش نخستین آداب دانشجویی و استادی، مسلمانان رهبران علم، مبارزه مسیحیت با علم و نتایج سوء آن، نظام دانشگاهی، و بالاخره تربیت اروپائیان توسط مسلمین را مورد بررسی قرار می دهد.

هدف مؤلف فراهم کردن مجموعه ای کامل از پیدایش و گسترش دانش تاریخ در تمدن اسلامی برای جویندگان علم و مخاطبان می باشد. این کتاب از دو قسم تشکیل شده که هر قسم آن دارای چند بخش است. قسم اول آن تحت عنوان «پژوهش»، از هفت بخش تشکیل شده است که در این هفت بخش از تعریف و چیستی تاریخ شروع کرده و تا شیوه تاریخ نگاری در اسلام بحث کرده است. بخش اول دارای دو فصل است که به ترتیب موضوعات: «تاریخ از نگاه عام» و «تاریخ از نگاه متفکران مسلمان» را بیان می کند. در بخش دوم به مباحثی همچون: اسلامیت علم تاریخ و اسباب پیدایش آن، اسلامیت علم تاریخ از نگاه قرآن و سیره، عوامل پیدایش علم تاریخ در اسلام می پردازد. در بخش سوم ساخت ها و سبک های تاریخ نگاری در اسلام را مطرح و موضوعاتی از قبیل: مراحل تدوین تاریخ در اسلام، اشکال تاریخ نگاری اسلامی، نگارش تاریخ بر محور حوایات (سال شماری)، نگارش تاریخ بر محور موضوعات، شعرو تاریخ را مورد کنکاش قرار می دهد. در بخش چهارم شعبه ها و شاخه های علم تاریخ در اسلام را بیان می کند و در آخر به بیان سیره نگاران و آثار آنها در عصر اموی و عباسی می پردازد. در بخش پنجم دانش های کمک

کار در تاریخ نگاری اسلامی را مطرح می کند، دانش هایی از قبیل: زبان شناسی، خط شناسی، کتیبه-خوانی، سیاق شناسی، حروف ابجد، نشان شناسی، سکه شناسی، فنون معماری، جغرافیا، جامعه شناسی، انسان شناسی، نژادشناسی، باستان شناسی، روان شناسی اجتماعی، علوم سیاسی و حقوقی. در بخش ششم مکتب های تاریخ نگاری در اسلام را مورد بحث قرار داده و به مباحثی می پردازد همچون: مکتب نگرشی، مکتب نگارشی، مکتب تاریخ نگاری حجاز (مدینه). سپس فهرستی از بنیانگذاران و سران مکتب تاریخ نگاری حجاز را بیان می کند. در بخش هفتم اصول تاریخ نگاری و قواعد نقد تاریخ در اسلام را بیان کرده و مباحثی همچون:

روایت تاریخ در عصر اسلام، شروط متعلق به راوی، شروط متعلق به مروی، روش اسلامی در روایت تاریخ، اسلوب های تاریخ نگاری و شیوه تاریخ نگاری علمی در اسلام، اجتهاد، تدوین و عرضه تاریخ را بیان می کند.

قسم دوم تحت عنوان «متون» دارای دو بخش است. در بخش اول تحت عنوان «مورخان فارسی نویس» و در بخش دوم تحت عنوان «مورخان عربی نویس»، نمونه هایی از نوشتارهای آنان را درباره تاریخ آورده است.

این کتاب در ده جلد به چاپ رسیده و تنها اثری است که به طور مفصل درباره تاریخ عرب قبل از اسلام تألیف شده است. هدف مؤلف از تألیف این کتاب بیان اوضاع سیاسی، اجتماعی، دینی، علمی، ادبی، فنی آن دوره می باشد. مطالبی که در این ده جلد مورد بررسی و کنکاش قرار داده شده است، عبارتند از: رابطه عرب با سایر اقوام، بررسی حکومت ها و قبائلی که در آن زمان موجود بوده اند؛ مانند مملکت مکه، مدینه، یمن، بیان اوضاع سیاسی جزیره العرب هنگام ظهور اسلام، خانه ها و شیوه خانه سازی در آن زمان، غزوات و جنگ ها، نوع جنگیدن سربازان، ادیان عرب، انبیای آنها، بت ها، شعارها، حج و عمره، عبادتگاه ها، کعبه، یهودیان در بین عرب، نصرانیان در بین جاهلیون، اثر طبیعت در اقتصاد جاهلیت، کشاورزی، ثروت های حیوانی، معاملات زراعی، تجارت دریایی، تجارت مکه، قافله ها، بازار آنها، خرید و فروش، صنعت و معدن، صنعت در جاهلیت، فنون زیبا، خط عربی، کتابت و تدوین، تعلم و تدریس، فلسفه و حکمت، قصه ها، علم پزشکی، هندسه، ماه های حرام، تقویم و تاریخ، لغات عرب، لغت قرآن، عربی فصیح، نثر، خطابه و سخنرانی، شعر، تدوین شعر جاهلی، شاعران اولیه، شعرای قبیله قریش، شعرای یثرب، شعرای قبیله ثقیف، شعرای یهود، شعرای نصرانی.

پدیدآورنده: محمد هادی یوسفی غروی

مشخصات نشر: مجمع الفکر الاسلامی، سال ۱۳۸۲، قم

هدف مؤلف در این سه جلد آن است که با استفاده از منابع اصلی که در قرون اولیه اسلامی نگاشته شده است، زندگانی حضرت ختمی مرتبت و حوادث مهمی را که در زمان حیات ایشان اتفاق افتاده است مورد تحلیل قرار دهد. جلد اول دارای ده فصل است: در فصل اول نگاهی دارد به اوضاع جهان و جزیره العرب قبل از اسلام. در این زمینه مباحثی همچون: جاهلیت در قرآن، جاهلیت در نهج البلاغه، معنای جاهلیت، بنای کعبه، مدینه منوره، اخلاق عرب قبل از اسلام، دین در جزیره العرب، خرافات در میان عرب جاهلی، زن در جامعه عرب جاهلی، جنگ های ایران و روم را مطرح می کند. در فصل دوم به معرفی آباء و اجداد پیامبر صلی الله علیه و آله، ولادت و مراحل نشوونمای آن حضرت، ولادت علی علیه السلام، ازدواج پیامبر اکرم و حضرت خدیجه علیها السلام، ولادت حضرت فاطمه علیها السلام، می پردازد و از فصل سوم تا فصل دهم مباحثی همچون: بعثت پیامبر، چگونگی بعثت و نزول قرآن، علنی شدن دعوت، حادثه معراج، هجرت مسلمانان به حبشه، سفر پیامبر به طائف، هجرت مسلمانان به یثرب، هجرت پیامبر صلی الله علیه و آله به یثرب را مورد بررسی قرار می دهد. در جلد دوم حوادث مهم سال اول تا سال ششم هجری را بیان

می کند، حوادثی از قبیل: ورود پیامبر به قبا، اولین نماز جمعه، ازدواج علی علیه السلام با فاطمه علیها السلام، جنگ بدر، ولادت امام حسن علیه السلام،

جنگ احد، جنگ خندق، صلح حدیبیه، نامه های پیامبر به سران جهان. در جلد سوم حوادث مهم سال هفتم تا سال یازدهم هجری را بیان می کند، حوادثی مانند: جنگ خیبر، عمره قضاء، اذان بلال بالای کعبه، نزول سوره دهر، نزول آیه تطهیر، ساختن منبر برای رسول خدا صلی الله علیه و آله، جنگ موته، اسلام آوردن خالد بن ولید و عمرو بن عاص، نزول سوره طلاق، نقض صلح حدیبیه توسط قریش، دیدار ابوسفیان با خزاعی ها، خروج لشکر اسلام به سوی مکه، فتح مکه، ورود رسول خدا به بیت الله، وفات نجاشی، جنگ تبوک، بازگشت از تبوک، سوزاندن مسجد نفاق، حدیث سد الأبواب، فرستادن علی علیه السلام به مکه در موسم حج جهت خواندن سوره براءت برای مشرکین، ماجرای مباحله، حجه الوداع، نزول و چگونگی سوره مائده و ماجرای غدیر، آیه وضو، حد محارب و مفسد، حد سارق و سارقه، اخذ جزیه از اهل کتاب، بازگشت از حجه الوداع، حدیث دوات و کتف، وصیت پیامبر به علی علیه السلام، وفات پیامبر، مراسم غسل پیکر پیامبر و نماز براو و دفن آن حضرت

ص: ۹۵

عنوان کتاب: الصحيح من سيره النبي الأعظم صلى الله عليه و آله

پدیدآورنده: سیدجعفر مرتضی عاملی، مترجم: محمد سپهری

مشخصات نشر: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، سال ۱۳۹۱، قم

این کتاب تاریخی است تحلیلی و اجتهادی در سطح بالا، و استادان تاریخ به آن عنایت دارند و استناد می کنند. مؤلف کتاب غالباً گزارش های مورخان اهل سنت را نقد و بررسی می کند و گاهی از مباحث و آرای کلامی در جهت اثبات گزاره های تاریخی استفاده میکند. مؤلف در این کتاب قصد دارد زندگی پیامبر را از ابتدا از مصادر و منابع صحیح استخراج کند و به تحلیل آن پردازد. این کتاب آخرین بار در ۳۵ جلد منتشر شده است که به صورت کلی دارای ابواب مختلفی است و هر باب دارای فصول متعددی است. مؤلف در باب اول ابتدا اوضاع جغرافیایی و اجتماعی شبه جزیره عرب قبل از ولادت پیامبر را بیان می کند و مباحثی از قبیل: وضع جغرافیایی جزیره العرب، زن در جاهلیت، علوم عرب، بنای کعبه، دعای ابراهیم، تقدیس کعبه، بت ها، و سپس مسئله زندگی پیامبر از ولادت تا زمان بعثت را بررسی می کند و به مباحثی مانند: نسب پیامبر صلی الله علیه و آله، ولادت او، دوران شیرخوارگی، کفالت عبدالمطلب، حلف الفضول، بنو امیه و حلف الفضول، ازدواج حضرت محمد با حضرت خدیجه علیها السلام، ولادت امیر مؤمنان علیه السلام در کعبه، بنای کعبه و نصب حجرالاسود، ولادت حضرت زهرا علیها السلام همچنین به مسائل دیگری از قبیل: دین پیامبر قبل از بعثت، عوامل گسترش اسلام، پرداخته می شود و مطالبی که در سایر ابواب و مجلدات بیان می گردد عبارتند

ص: ۹۶

از: حوادث بعثت تا زمان دعوت علنی، حادثه معراج پیامبر، هجرت مسلمانان به حبشه، اسلام آوردن حمزه، ماجرای شعب ابی طالب، اموال

خدیجه علیها السلام، شمشیر علی علیه السلام، ایمان ابی طالب، بیان بعضی ادله برایمان ابی طالب، سفر پیامبر به طائف، بیعت عقبه اول و دوم، پیمان برادری بین مهاجرین، ابتدای هجرت مسلمانان به یثرب، ماجرای مفصل هجرت پیامبر از مکه به مدینه، در طریق یثرب، هجرت امیرمؤمنان، ورود پیامبر به یثرب، منزل پیامبر، بنای مسجدالنبی، پیمان برادری بین مهاجرین و انصار، پیمان برادری بین پیامبر و علی علیه السلام، جنگها و سریه ها، بررسی کامل جنگ بدر، فرار ابوبکر از جنگ، بحث خمس در نوشته ها و نامه های پیامبر، سرنوشت خمس بعد از پیامبر، ازدواج علی علیه السلام و فاطمه علیها السلام، ولادت امام حسن مجتبی علیه السلام، ماجرای سد الأبواب، بررسی کامل جنگ احد، شهادت حضرت حمزه، ولادت حسین بن علی علیه السلام، غزوات متعدد از جمله غزوه بنی النضیر، جنگ خندق، غزوه بنی قریظه، حدیث افک، صلح حدیبیه، بیعت رضوان، نامه های پیامبر به کسری، قیصر و مقوقس، جنگ خیبر، کنده شده در خیبر به دست علی علیه السلام، فتح مکه، نماز خواندن پیامبر در داخل کعبه، جنگ حنین، وفود قبائل عرب و مناظرات پیامبر با پیروان ادیان و قبائل مختلف، حجه الوداع، آیا حج پیامبر قرآن بود یا تمتع، ماجرای غدیر خم، غدیر در سایه آیات و احادیث، بیماری پیامبر و صایای ایشان، کتابتی از پیامبر که محقق نشد، رحلت پیامبر، زمان و مکان رحلت، تغسیل و تکفین پیامبر و نماز بر پیکر او به وسیله علی علیه السلام ماجرای سقیفه و وقایع آن، سقیفه کودتای مسلحانه.

هدف اصلی نویسنده تدوین کتابی در موضوع تاریخ تحولات سیاسی اسلام از آغاز تا پایان عصر اموی آنهم بر پایه اسناد و مدارک معتبر و مقبول بوده است. این کتاب از دوازده بخش تشکیل شده است که در هر کدام از آنها مباحث تاریخی را که در راستای هدف نویسنده بوده، مورد بررسی قرار گرفته است که خلاصه آنها چنین است. در بخش اول تحت عنوان «خلافت ابوبکر» بعضی از مباحثی که بحث شده عبارتند از: زیر سقف سقیفه، عکس العمل مردم در باره منتخب سقیفه، خلافت پس از رسول خدا، مسأله ارتداد، کارگزاران ابوبکر، فتح دمشق و فتح عراق. در بخش دوم نیز تحت عنوان «خلافت عمر» این مباحث مورد بررسی قرار گرفته است: در باره خلیفه دوم، اخلاقیات خلیفه، کارگزاران عمر، اندیشه های خلیفه دوم، کشته شدن عمر، ادامه فتوحات در شام و مصر، ادامه فتوحات در عراق و فتح ایران، در باره فتح ایران. در بخش سوم تحت عنوان خلافت عثمان» به این مباحث پرداخته است: شورای خلافت و انتخاب عثمان، خلافت عثمان، علل شورش برعثمان، مخالفان عثمان، برخورد عثمان با مخالفان، عثمان و معاویه، امام علی علیه السلام و عثمان، قتل عثمان، ادامه فتوحات در روزگار عثمان، آثار فتوحات

در

جامعه اسلامی. در بخش چهارم نیز تحت عنوان «امامت علی السلام» مباحثی از قبیل: امام و پیامبر، مناسبات امام علی علیه السلام با خلفاء، بیعت مردم با امام علی علیه السلام، قاعدین و عدم شکل گیری جماعت، دشواری های امام، مطرح گردیده است. همچنین جنگ هایی که در زمان خلافت ایشان اتفاق افتاده است، مطرح شده و در نهایت به مسئله شهادت امام پرداخته می شود. در بخش پنجم، مسأله امامت امام حسن علیه السلام و رویایی ایشان با معاویه و در بخش ششم، موضوع پادشاهی معاویه، مورد تحلیل قرار گرفته است. بخش هفتم به نهضت کربلا و پیامدهای آن اختصاص داده شده است. بخش هشتم در مورد انتقال خلافت از سفیانیان به مروانیان بحث شده است و در بخش نهم مطالبی در مورد فعالیت ها و سیاست های امام سجاد در برخورد با امویان بیان گردیده است و در بخش دهم و یازدهم دوازدهم در مورد دولت مروانیان و اوضاع شیعیان و انقلاب آنها بر ضد امویان و افول دولت مروانیان مباحث مبسوطی عنوان گردیده است.

پدیدآورنده: محمد هادی یوسفی غروی

مشخصات نشر: مجمع الفکر الاسلامی، سال ۱۳۸۲، قم

مؤلف در جلد چهارم ابتدا بعضی از حوادث را که در هنگام رحلت رسول خدا اتفاق افتاده است به قلم می آورد و مسأله سقیفه بنی ساعده را مطرح می کند و سپس دوران خلافت ابوبکر را مفصلاً بیان کرده و مباحثی مانند: بیعت گرفتن از مردم، خانه نشینی حضرت علی علیه السلام است و جمع آوری قرآن، خطبه امیرالمؤمنین علیه السلام بعد از جمع آوری قرآن، مصادره فدک توسط خلیفه، خطبه حضرت زهرا علیها السلام، بیعت گرفتن از علی علیه السلام، حمله به خانه علی علیه السلام، بیماری حضرت زهرا علیها السلام، وصیت آن حضرت، وفات حضرت زهرا علیها السلام و بالاخره ازدواج علی علیه السلام با امامه را مطرح می کند. در ادامه به بیان مهمترین حوادث سال دوازدهم و سیزدهم هجری پرداخته و مطالبی را در مورد ماجرای مسلمیه کذاب، وفات ابوبکر، خلافت عمر، فتوحات در زمان عمر، تحریفات و بدعت های عمر، وصیت سیاسی عمر، مسأله شورای شش نفره، خلافت عثمان، فتوحات در زمان عثمان، بدعت های عثمان، ماجرای ابوذر و عثمان، تبعید ابوذر به ریزه، قیام مسلمانان بر علیه عثمان، عثمان در محاصره، لشکر شام و پیراهن عثمان، قتل عثمان، خلافت امیرمؤمنان علیه السلام و حوادث جنگ جمل، مطرح می کند. در جلد پنجم مؤلف ابتدا ریشه ها و عوامل جنگ صفین

ص: ۱۰۰

را مطرح کرده و سپس جنگ صفین را به تفصیل بیان می کند. از مباحث دیگری که مؤلف به آن می پردازد. اخبار خوارج نهروان و جنگ امام با آنها، اقدامات ننگین معاویه، فرستاده شدن مالک اشتر از سوی امام به مصر و شهادت او، حدیث شقشقیه، وصیت های امام، شهادت امیرمؤمنان است. سپس مؤلف دوران امام حسن مجتبی علیه السلام و برخورد ایشان با معاویه و ماجرای صلح را به تفصیل بیان کرده و در آخر، مسمومیت ایشان، وصیت به امام حسین علیه السلام و شهادت حضرت مجتبی علیه السلام و تشیع پیکر او را مطرح می کند.

ص: ۱۰۱

پدیدآورنده: محمدهادی یوسفی غروی

مشخصات نشر: مجمع الفکر الاسلامی، سال ۱۳۸۲، قم

مؤلف جلد ششم را با بیان دوران امامت امام حسین علیه السلام شروع کرده و برخورد امام با معاویه را بیان می‌دارد، سپس مسأله ولیعهدی یزید و بیعت گرفتن برای او را بررسی کرده است. موضوع هلاکت معاویه و به حکومت رسیدن یزید، نامه یزید به ولید حاکم مدینه، خروج امام از مدینه به قصد مکه، سکونت در مکه، نامه های اهل کوفه به امام حسین، جواب امام به ایشان، فرستادن مسلم به کوفه، مسلم در کوفه، رفتن ابن زیاد به کوفه، مبارزه مسلم، شهادت مسلم علیه السلام، از دیگر مسائلی است که در این جلد مطرح گردیده است. همچنین ماجرای کربلا مبارزه و شهادت یاران امام از قبیل: حبیب بن مظاهر، حربن ریاحی، زهیر و بریر و...، مبارزات و شهادت هاشمیین از قبیل حضرت عباس بن علی علیه السلام و برادرانش، حضرت علی اکبر، حضرت قاسم علی، شهادت امام حسین، حمله دشمن به خیمه ها، ماجرای اسارت اهل حرم، قیام مردم مدینه (واقعه حره)، حمله سپاهیان یزید، نهضت توابین، قیام مختار، دوران حکومت حجاج در عراق، شهادت کمیل بن زیاد، هلاکت حجاج، وفات امام سجاد. مؤلف در جلد هفتم، دوران امامت امام باقر، امام صادق علیه السلام، امام کاظم علیه السلام و امام رضا را بیان کرده و حوادثی را که در این دوران

ص: ۱۰۲

برای این انوار طیبه رخ داده است، به تفصیل بیان می کند. در جلد هشتم ابتدا دنباله امامت امام رضا را بیان و سپس دوران امامت امام جواد ، امام هادی علیه السلام ، امام عسکری علیه السلام و وقایع این دوران را بیان می کند. آخرین مبحثی که در جلد هشتم بیان می شود، دوران امامت امام مهدی در دوران غیبت صغری است که مؤلف تمام مباحث مربوط و حوادث واقعه در این دوران را به تفصیل بیان می کند.

ص: ۱۰۳

هر پدیدآورنده: علامه سید مرتضی عسکری

مشخصات نشر: انتشارات دانشکده اصول دین، سال ۱۳۹۳، تهران

این کتاب مجموعه سخنرانی هائی است که مرحوم علامه عسکری در طول قریب به ده سال در مجلس درس برای عده ای از علمای تهران ایراد کرده است و در دو مجلد به چاپ رسیده که ۱۵ جزوه را در بر دارد. هدف ایشان از بیان این مطالب آنگونه که خود ایشان فرموده است، تبیین این مطلب است که ائمه اطهارله پس از پیامبر چه نقشی در حفظ کیان اسلام داشته اند یا به عبارتی دقیق تر، در ارجاع و برگرداندن اسلام به متن جامعه و برانداختن تحریف هایی که در آن رخ داده بود، چگونه عمل نموده اند. بعضی از مباحثی که ایشان در این کتاب بیان کرده است، عبارتند از: معنی «اله» در لغت عرب، معنی «اله» در قرآن کریم، تحریف و ابعاد آن در امام گذشته، کتمان حقیقت، در آمیختن حق و باطل، تحریف حافظان و ناشران اسلام، پیامبر و نشر سنت،

اصطلاح خلیفه، علل منع نشر حدیث، داستان قلم و دوات، کوشش برای شکستن شخصیت پیامبر، تلاش معاویه در این راه، نمونه ای از احادیث مجعول، بررسی احادیث مجعول، چگونگی نزول وحی در مکتب خلفاء، عوامل تحریف ادیان، جعل حدیث و علت آن، حضور علمای اهل کتاب در متن جریان حدیث سازی، کعب الاخبار عالم یهودی، مفسر قرآن، نفوذ کعب در مقامات رسمی، حافظان اسلام در

برابر کعب الأخبار، علت مورد توجه قرار گرفتن کعب الأخبار، عبدالله بن سبأ و سبائیان، بازگشت به کار تدوین حدیث در مکتب خلفاء، اختلاف و فرقه گرایی در مکتب خلفاء، وحدت در مکتب اهل بیت علیهم السلام، اختلاف های فکری پیروان اهل بیت هم در دوران غیبت کبری، اخباری ها و اصولی ها، اثر اندیشه های اهل کتاب بر فرهنگ مسلمانان، نشر فرهنگ اهل کتاب بین مسلمانان توسط بعضی از مسلمانان.

نمونه اول: ابوهریره از صحابه پیامبر صلی الله علیه و آله

نمونه دوم: عبدالله بن عمرو عاص.

نمونه سوم: مقاتل بن سلمان بلخی، جبر و تفویض، سعادت و شقاوت آدمی، محدوده سیره ائمه علیهم السلام، نقش اصلی ائمه علیهم السلام، زندگانی حضرت امیر در زمان خلفای سه گانه، جریان سقیفه، اقدامات خلفا و موضع حضرت امیر، دوران حکومت حضرت امیر، جنگ جمل، جنگ صفین، جنگ نهروان، خدمات حضرت امیر در زمان حکومت خود

ص: ۱۰۵

عنوان کتاب: سازمان وکالت و نقش آن در عصر ائمه علیهم السلام

پدیدآورنده: محمدرضا جباری

مشخصات نشر: انتشارات مؤسسه امام خمینی (ره)، سال ۱۳۸۲، قم

هدف نویسنده بررسی موضوع سازمان وکالت و نقش آن در عصر ائمه علیهم السلام است و برای رسیدن به این منظور مسأله مذکور را با ترتیبی منطقی و طبق سیر تاریخی و بر مبنای نمونه های مستند، مورد تحلیل و کاوش قرار داده است و تمامی آنچه برای شناخت ابعاد و ویژگی های مختلف این سازمان لازم است، از لابه لای منابع حدیثی، رجالی و تاریخی استخراج و در معرض نقد و بررسی قرار داده است. این کتاب در دو جلد به چاپ رسیده است که تمامی مطالب در یک مقدمه و ۹ فصل بیان شده است. مؤلف در مقدمه مباحث مقدماتی را بیان کرده است. در فصل اول زمینه ها و عوامل تشکیل و گسترش سازمان وکالت توسط امامان شیعه بررسی شده است. عواملی از قبیل: دوری مسافت بین مناطق شیعه نشین و مراکز استقرار امامان شیعه، جوخفقان و دشواری ارتباط مستقیم امامان و شیعیان، عدم دسترسی شیعیان به امامان به خاطر حبس، شهادت و غیبت، آماده سازی شیعیان برای شرائط عصر غیبت. در فصل دوم محدوده زمانی و سیر فعالیت سازمان وکالت از آغاز تا انجام، بیان شده است. در فصل سوم قلمرو فعالیت سازمان وکالت و در فصل چهارم ساختار و شیوه عملکرد سازمان وکالت مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل پنجم وظایف و

ص: ۱۰۶

مسئولیت های سازمان وکالت و در فصل ششم ویژگی های کارگزاران سازمان وکالت بیان شده است. فصل هفتم اختصاص به معرفی بابها و وکلای معصومین علیهم السلام داده شده است. در فصل هشتم موارد انحراف و خیانت بعضی از افراد سازمان وکالت از قبیل دنیاطلبی و مال پرستی، انحرافات فکری و اعتقادی، حسادت نسبت به همگنان و ... مطرح شده است و در فصل نهم که آخرین فصل این کتاب است به بررسی مدعیان دروغین وکالت و بابت پرداخته شده است.

ص: ۱۰۷

عنوان کتاب: الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد

پدیدآورنده: محمد بن محمد بن نعمان معروف به شیخ مفید

مشخصات نشر: این کتاب با ترجمه های مختلف توسط ناشرین متفاوت چاپ شده است.

آخرین بار این کتاب در دو جلد به چاپ رسیده است. هدف مؤلف بیان اسماء و تاریخ زندگی دوازده امام له و چگونگی شهادت و محل شهادت و اسامی اولاد آنها و بیان اخباری که در شناخت این انوار الهی مؤثر است، می باشد.

جلد اول اختصاص به بیان زندگی پرشور و حماسه حضرت علی علیه السلام دارد و در آن به مباحثی در باره این شخصیت عظیم پرداخته شده است، مباحثی مانند اسلام آن حضرت، اعلم اصحاب پیامبر بودن او، بیان اخبار و احادیثی در فضل و منزلت آنحضرت، نقش علی علیه السلام در جنگ خیبر، ابلاغ سوره براءت به مشرکین قریش، نقش او در جنگ بدر، جنگ احد، حجه الوداع، مسأله اعلام جانشینی او توسط پیامبر از سوی خدا، وفات پیامبر، تجهیز پیامبر توسط علی، واقعه سقیفه، موضع گیری های علی علیه السلام در دوران خلفای ثلاثه.

جلد دوم به بیان زندگانی مابقی امامان معصوم علیهم السلام اختصاص دارد و مؤلف بعد از اینکه نام هر یک از آن بزرگواران را به عنوان سرفصل قرار داده، مباحثی را که مربوط به ایشان می باشد بیان می دارد، مباحثی همچون: صلح امام حسن علیه السلام، سپاه امام حسن علیه السلام و فساد نیت آنها، فرزندان امام

ص: ۱۰۸

حسن علیه السلام، شهادت امام، بیان زندگی و قیام امام حسین و خروج امام از مدینه به مکه، مکاتبه اهل کوفه، فرستادن مسلم به کوفه، شهادت مسلم، رسیدن خبر شهادت مسلم به امام، رسیدن امام به کربلا، واقعه کربلا و اسارت اهل بیت، تاریخ زندگانی امام سجاد علیه السلام، زندگانی امام باقر و فضائل ایشان، قیام زید بن علی و شهادت او، زندگی امام صادق علیه السلام و مناظره ایشان با زنادقه، تاریخ زندگی امام موسی بن جعفر، زندگانی امام رضا، قضیه ولیعهدی ایشان، تاریخ زندگی امام جواد، تاریخ زندگی امام هادی علیه السلام، ورود ایشان به سامرا، تاریخ زندگی امام عسکری علیه السلام و شهادت ایشان، زندگی امام مهدی و دلایل بر امامت ایشان، علائم قیام آن حضرت، سیره ایشان هنگام قیام.

پديدآورنده: باقر شريف القرشي، محقق: مهدي باقر القرشي

مشخصات نشر: دارالمعروف، سال ۱۳۸۸، قم

نویسنده در این کتاب تحقیق جامعی در مورد زندگانی چهارده معصوم علیه السلام و بعضی از یاران آن بزرگواران انجام داده است. آخرین بار این کتاب در چهل جلد منتشر شده است، در جلد اول در مورد جغرافیای شهر مکه و زندگی پیامبر قبل از بعثت و اجداد ایشان و شخصیت حضرت خدیجه علیها السلام و ازدواج ایشان با حضرت محمد، مطالبی ارائه کرده است، سپس به مسئله بعثت حضرت محمد و دعوت سری و علنی پیامبر و خطبه ها و کلمات قصار ایشان پرداخته و جنگ هائی را که ایشان با کفار و منافقین داشتند مطرح می کند. از جلد سوم تا جلد هشتم به بیان زندگی امیرمؤمنان علیه السلام پرداخته و از ولادت و رشد و نمو ایشان نزد سول خدا و فضائل و جهاد ایشان و وقایعی که بعد از رسول خدا در سقیفه پیش آمد و خلافت ابوبکر و عمر و عثمان، سخن رانده است و همچنین بحث امامت را پیش کشیده و در مورد مقام امام و اهل بیت علیهم السلام در سایه احادیث مطالبی ارائه کرده است و به بیان ادعیه و کلمات قصار علی علیه السلام، اخبار آن حضرت از غیب، قضاوت ها و مناظرات امیرالمؤمنین علیه السلام پرداخته است و در آخر، حوادث دوران حکومت ایشان را تشریح کرده است. در جلد نهم زندگانی حضرت زهرا علیها السلام را بیان کرده و در باره ولادت، اوصاف و فضائل نفسانی و تولد فرزندان ایشان و واقعه سقیفه و غصب فدک و شهادت ایشان مطالبی ارائه کرده است. جلد دهم و یازدهم در مورد امام حسن علیه السلام است که به بیان

ولادت، زندگی ایشان در دوره خلفا و در زمان حکومت امیرمؤمنان علیه السلام شهادت پدر بزرگوارشان علیه السلام، امامت امام حسن، رویارویی با معاویه، صلح با معاویه، همسران امام و شهادت ایشان پرداخته است. از جلد دوازدهم تا چهاردهم زندگی امام حسین علیه السلام را مورد تحلیل قرار داده است و مباحثی از قبیل ولادت، فضائل نفسانی، خطبه ها و ادعیه، زندگی ایشان در عهد خلفا و در عهد امیرالمومنین، امامت ایشان، ولیعهدی یزید، قیام آن حضرت و اسارت اهل بیت ایشان، به تفصیل سخن گفته است. جلد پانزدهم و شانزدهم اختصاص به امام سجاد علیه السلام و جلد هفدهم و هیجدهم اختصاص به امام باقر دارد. از جلد نوزدهم تا جلد بیست و هفتم یعنی ۹ جلد را اختصاص به بیان جزئیات زندگی امام صادق داده است و از جلد بیست و هشتم تا جلد سی و پنجم به بیان زندگی سایر ائمه علیهم السلام پرداخته است. جلد سی و ششم را به بیان زندگی پرمجرای حضرت زینب علیها السلام و جلد سی و هفتم به بیان زندگی علمدار کربلا حضرت ابوالفضل علیه السلام اختصاص داده است.

جلد سی و هشتم زندگی جناب مسلم بن عقیل را مورد بررسی قرار داده است. جلد سی و نهم اختصاص به زندگی زید بن علی بن الحسین (زید شهید) دارد و در جلد چهلم که آخرین جلد است، به بیان فضائل و مکارم اخلاق پیامبر و اهل بیت بزرگوار ایشان پرداخته است.

پدید آورنده: جمعی از نویسندگان زیر نظر استاد مهدی پیشوایی

مشخصات نشر: انتشارات مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی مقاله ، سال ۱۳۹۱، قم

هدف مؤلفین از تألیف این کتاب ارتقاء دادن میزان آگاهی تاریخی مبلغان و انتقال اطلاعات صحیح و دور از تحریف به محققین و سخنوران است، لذا سعی مؤلفین در تمام بخش های کتاب این است که اولاً گزارشی جامع، کامل، معتبر و مستند از قیام عاشورا ارائه دهند و ثانیاً مطالب نقل شده را از منابع دست اول و قابل اعتماد بیان کنند. این کتاب در دو جلد نگاشته شده است. جلد اول این کتاب دارای چهار بخش است که هر بخش آن نیز دارای فصول متعددی است. فصولی که در بخش اول تحت عنوان «فصول مقدماتی» مورد بحث قرار گرفته است به ترتیب عبارتند از: سیری در مقتل نویسی و تاریخ نگاری عاشورا از آغاز تا عصر حاضر، سیری در ادوار زندگی و شخصیت امام حسین علیه السلام، شهادت امام حسین علیه السلام در گفتار پیامبران و امامان، فضیلت گریستن و عزاداری برای امام حسین علیه السلام و تحلیلی درباره آن، ریشه های سیاسی - اجتماعی و فرهنگی قیام امام حسین علیه السلام، فلسفه قیام امام حسین، پیشگویی ها و هشدارهای معصومان درباره تسلط بنی امیه. فصول بخش دوم تحت عنوان «امام حسین علیه السلام و معاویه» عبارتند از: موانع قیام امام حسین علیه السلام برضد معاویه، قضیه ولیعهدی یزید. فصولی که در بخش سوم تحت عنوان

نهضت عاشورا از آغاز تا ورود امام حسین علیه السلام به کربلا» بررسی شده است، عبارتند از: امام حسین در مدینه، امام حسین علیه السلام در مکه، ساختار سیاسی - مذهبی کوفه، امام حسین علیه السلام در راه کوفه. در بخش چهارم تحت عنوان «امام حسین علیه السلام در کربلا» فصولی که بررسی شده است عبارتند از: از ورود امام به کربلا تا روز عاشورا، رویدادهای روز عاشورا تا شهادت بنی هاشم، مبارزه و شهادت بنی هاشم، کیفیت نبرد و شهادت امام حسین علیه السلام و حوادث پس از شهادت امام. جلد دوم نیز از چهار بخش تشکیل شده است: در بخش اول تحت عنوان حوادث پس از عاشورا، فصول آن عبارتند از: اهل بیت در کوفه، اهل بیت در مسیر شام، اهل بیت در شام، اهل بیت در مدینه، تداوم نهضت حسینی به رهبری امام سجاد، در بخش دوم تحت عنوان «پیامدهای قیام عاشورا» فصول تشکیل دهنده آن عبارتند از: پیامدهای تکوینی (حوادث خارق العاده پس از شهادت امام حسین علیه السلام)، پیامدهای اجتماعی و سیاسی، در بخش سوم تحت عنوان «مباحث پیرامونی نهضت عاشورا»، فصولی که بررسی شده است عبارتند از: پژوهشی در اربعین سیدالشهداء، فلسفه عزاداری برای امام حسین علیه السلام، سیر تاریخی عزاداری برای امام حسین علیه السلام واقعه عاشورا در آینه آمار و ارقام، پرسش ها و پاسخ های عاشورایی در بخش چهارم تحت عنوان «شرح حال و زندگی نامه اصحاب امام حسین علیه السلام»، فصول تشکیل دهنده آن عبارتند از: شرح حال شهدای بنی هاشم، شرح حال غیر بنی هاشم.

این کتاب در صدد بیان این مطلب است که کسانی که در کوفه مقابل قیام مسلم ایستادند و در کربلا سپاه عمر بن سعد را تشکیل دادند اقلیتی از مردم کوفه بودند که دارای تفکر عثمانی بوده اند و اینکه کوفی بودن مساوی با شیعه بودن باشد، مغالطه ای بیش نیست. این کتاب از پنج بخش تشکیل شده است، بخش اول با عنوان «مفاهیم و بستر تاریخی آنها خود دارای دو فصل است: فصل اول در مورد تشیع و گونه های مختلف آن در کوفه بحث می کند. در فصل دوم در مورد تفکر عثمانی سخن می راند و در بخش دوم با عنوان برنامه های تغییر هویت سیاسی مذهبی کوفه» در مورد روش هایی که برای تغییر هویت سیاسی و مذهبی اهل کوفه به کار رفته است، سخن می گوید و طی سه فصل به ترتیب این موضوعات را بررسی می کند: تفکر عثمانی در کوفه، ملاک ها و مشخصه های عثمانی مذهب، آشنایی با عثمانی مذهب نقش آفرین در حادثه کربلا. بخش سوم تحت عنوان «بازتاب تفکر عثمانی در کوفه» به بیان بازتاب تفکر عثمانی در سرکوب قیام مسلم و نمود آن در نامه های ارسالی به امام حسین علیه السلام می پردازد. بخش چهارم به بررسی بازتاب تفکر عثمانی در کربلا می پردازد و مباحثی از قبیل عاشورا برگی دیگر از کارنامه عثمانیان، عدم امکان

حضور نیروهای شیعی در کربلا، نمادها و شعارهای تفکر عثمانی در کربلا، منع آب، بارزترین نمود تفکر عثمانی در کربلا، ظهور اندیشه های سیاسی عثمانی و علوی در مناظرات و گفتگوها، ادبیات سیاسی عثمانی حاکم بر سپاه عمر سعد، شعر سیاسی عثمانی و علوی را مطرح می کند. بخش پنجم با عنوان «کربلا و نقش فقهاء و قراء» طی دو فصل این مباحث را مطرح می کند: فصل اول که عنوانش هست: خوارج و قیام کربلا» این مطالب را بررسی می کند:

۱. نسبت افکار خوارج با قیام کربلا

۲. مناسبات سیاسی و نظامی خوارج پیش از کربلا

۳. خوارج، گروه برانداز حکومت امویان

۴. توهم حضور نیروهای خوارج در کربلا، نویسنده در فصل دوم با عنوان «اصحاب عبدالله بن مسعود و قیام کربلا» زندگی آنها را اجمالا مورد کنکاش قرار می دهد.

ص: ۱۱۵

عنوان کتاب: جریان شناسی تاریخی قرائت ها و رویکردهای عاشورا از صفویه تا مشروطه

پدیدآورنده: محسن رنجبر

مشخصات نشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی خاله ، سال ۱۳۹۲، قم

طبق گفته مؤلف در پیشگفتار: «در این کتاب به شناسایی، مطالعه و بررسی قرائت ها و برداشت های غالب از واقعه عاشورا از عصر صفوی تا مشروطه پرداخته شده است. پس از تبیین هر قرائت و بیان پیشینه آن، به ویژگی های هر یک پرداخته و در ادامه زمینه ها و عوامل پیدایش یا ترویج آنها را در دوران یاد شده، مطالعه و بررسی شده است». این کتاب دارای هشت فصل است: فصل اول با عنوان «چشم انداز اوضاع سیاسی اجتماعی و دینی ایران از صفویه تا مشروطه» چشم انداز اوضاع سیاسی اجتماعی و دینی ایران در دوره مذکور را ارائه کرده است. فصل دوم تحت عنوان «سیری درمقاتل و تاریخ نگاری عاشورا از آغاز تا عصر مشروطه» در دو بخش تدوین شده است: بخش اول با عنوان «سیری در معرفی گونه شناسی مقاتل و نگاهشده های عاشورا» به معرفی، بررسی و نقادی سیر گونه مقاتل مشهور و منابع مربوط به تاریخ عاشورا از آغاز تا پیش از صفویه می پردازد. در بخش دوم سیری اجمالی در ویژگی ها، اصول و مبانی حاکم بر تاریخ نگاری عاشورا از صفویه تا مشروطه صورت گرفته است. از فصل سوم تا فصل هشتم نویسنده

ص: ۱۱۶

قرائت های مختلفی را که از حادثه عاشورا شده است مورد کنکاش قرار داده و به بیان پیشینه، ویژگی ها و عوامل و زمینه های ترویج این قرائت ها پرداخته است. قرائت های که مورد بررسی قرار گرفته است عبارتند از: «قرائت سوگوارانه و تراژیک یا احساسی عاطفی»، «قرائت حماسی اسطوره ای»، «قرائت عرفانی، ابتلائی یا رازمدارانه»، «قرائت تعبد به شهادت و تکلیف ویژه»، «قرائت مسیحیانه یا بخشایش»، قرائت تقدیری یا تقدیرگرایانه».

ص: ۱۱۷

هدف نویسنده در این کتاب اثبات وجود امام و طول عمر امام و مانند این مباحث نیست، بلکه بیان سیر تاریخی و ریشه های تاریخی غیبت صغری است، لذا وارد مباحث عقیدتی نشده است و سخن را از زمان امام هادی علیه السلام شروع کرده است. نویسنده مطالب کتاب را به دو قسم تقسیم کرده است: قسم اول در مورد تاریخ امامین عسکریین علیهما السلام است و در آن چهار فصل را بیان کرده است. فصل اول تحت عنوان «فی عصرهما علیهما السلام» به بیان حوادث و انقلاب هایی می پردازد که از دوران معتصم تا زمان متوکل عباسی اتفاق افتاده است. در فصل دوم در مورد اقداماتی که امام هادی علیه السلام در مقابل خلفای بنی عباس انجام داده به تفصیل سخن به میان آورده است. در فصل سوم به بیان تاریخ امام حسن عسکری علیه السلام پرداخته و اقدامات ایشان را در مقابل خلفای عصرش به تفصیل بیان می کند. مؤلف فصل چهارم را به تاریخ امام مهدی در زمان زندگی پدرشان اختصاص داده است و مباحثی از قبیل: مادر امام مهدی، ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف حوادث بعد از میلاد، وفات امام عسکری علیه السلام، جعفر بن علی و ادعای او، مطرح شده است. قسم دوم این کتاب اختصاص به تاریخ غیبت صغری (از سال ۲۶۰ تا سال ۳۲۹ ق) دارد که از پنج فصل تشکیل شده

است. در فصل اول به بیان حوادث مختلفی که در این دوره به صورت کلی اتفاق افتاده است، می پردازد. در فصل دوم در مورد اقبال عمومی به امام مهدی پرداخته و در فصل سوم در مورد سفراء و نواب اربعه امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف در غیبت صغری مباحثی مطرح و شرح حال آنان را بیان می کند. در فصل چهارم به معرفی نواب دروغین و کسانی که به دروغ ادعای سفارت از طرف ایشان را می کردند پرداخته و آنها را با ذکر نام و بیان بیوگرافی معرفی می کند. در فصل پنجم به شرح زندگانی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف پرداخته است و به مباحثی از قبیل: زندگی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ایران تلاش حکمرانان برای دستیابی به ایشان، تصرف ایشان در امور مالیه، حل مشکلات عامه و خاصه توسط ایشان، تعیین نمودن سفیرانی به غیر از نواب اربعه به عنوان واسطه بین نواب و مردم برای تسهیل امور، اعلان پایان یافتن سفارت و شروع غیبت کبری می پردازد.

این کتاب در حقیقت جلد دوم کتاب تاریخ الغیبه است. در جلد اول حوادث غیبت صغری بررسی شده و در این جلد موضوع غیبت کبری مورد کنکاش قرار گرفته است. این کتاب دارای سه قسم است که هر قسم آن دارای فصولی است. قسم اول آن تحت عنوان «تاریخ شخص الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف» در مورد نوع زندگی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و تکلیف شرعی ایشان و برخورد با مردم و برطرف کردن مشکلات و امثال اینها مطالبی مطرح شده است. این قسم دارای پنج فصل است: فصل اول با عنوان «السر الاساسی للغيبة المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف» در مورد روشی که امام در نوع اختفاء و غیبت، نسبت به مردم دارد، به بیان دو دیدگاه در این زمینه می پردازد. فصل دوم به بیان تکلیف اسلامی امام در غیبت کبری پرداخته و وظیفه شرعی ایشان در زمان غیبت کبری را مورد بررسی قرار داده است. فصل سوم تحت عنوان «الحياه الخاصه للمهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف» زندگی شخصی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف را مورد بررسی قرار داده و در مورد اینکه آیا ایشان ازدواج کرده و ذریه دارند یا خیر؟ مباحثی مطرح کرده است. فصل چهارم در مورد نوع ملاقات با امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف با مردم در زمان غیبت کبری است و در این باره بحث می کند که آیا این ملاقات به چه نحو و تا چه حد قابل تحقق است. در فصل

پنجم دو نامه ای که از جانب امام زمان به جناب شیخ مفید نوشته شده است، مورد بررسی و کنکاش قرار گرفته است. در قسم دوم تحت عنوان «فی تاریخ الإنسانیه فی عصر الغیبه الکبری» به بیان اوضاع عمومی مردم در زمان غیبت کبری و علی الخصوص جامعه شیعی از حیث دینداری و اهتمام آنها به مسائل دینی و تکلیف شرعی در زمان غیبت کبری پرداخته است. این قسم دارای سه فصل است: فصل اول به بیان دلالت قواعد عامه بر لزوم انجام تکالیف شرعی در غیبت کبری پرداخته است و اخباری را که از آینده خبر می دهد از حیث مورد و مفهوم از سایر روایات تمیز داده و قواعد عامه ای را برای فهم آنها ارائه کرده است. در فصل دوم احادیثی را که از آینده خبر می دهند مورد کنکاش قرار داده است. فصل سوم به بیان تکلیف اسلامی و وظیفه مردم در زمان غیبت کبری پرداخته است. در قسم سوم به بیان شروط ظهور و علامات آن در دو فصل پرداخته است. فصل اول شرائط ظهور را مطرح و فرق آن را با علامات ظهور بیان کرده است و در فصل دوم به بیان علامات ظهور پرداخته است.

پدیدآورنده: لطف الله صافی گلپایگانی

مشخصات نشر: مرکز نشر آثار آیت الله العظمی صافی گلپایگانی، سال ۱۳۸۰، قم

هدف مؤلف از تألیف این کتاب، مبارزه با بهائیت و پاسخ به شبهه افکنی های آنها و روشن نمودن بطلان ادعای کسانی است که مدعی مهدویت و امامت در عصر غیبت هستند. این کتاب از ده فصل تشکیل شده است: فصل اول دارای هشت باب است و در مورد تعداد امامان شیعه بحث کرده است و دوازده نفر بودن آنها را تأیید کرده است. در فصل دوم که چهل و نه باب دارد در مورد بشارت ها و اخباری است که در مورد ظهور مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف وارد شده است. در فصل سوم در سه باب در مورد حوادث ولادت حضرت مهدی و تاریخ ولادت و بعضی حالات مادر گرامیش بحث می کند، همچنین به بعضی از معجزات ایشان در مدت غیبت صغری می پردازد. فصل پنجم که دارای دو باب است، اختصاص دارد به بیان معجزات ایشان در زمان غیبت کبری و کسانی که ایشان را در این دوره از غیبت زیارت کرده اند. در فصل ششم که دارای یازده باب است، حوادث و علایمی را که قبل از ظهور ایشان اتفاق می افتد بیان کرده است، حوادثی از قبیل: ندای آسمانی، گرانی قیمت ها، زیاد شدن امراض، خروج سفیانی، خروج دجال. در فصل هفتم که دارای دوازده باب است، حوادث بعد از ظهور را بررسی می نماید، حوادثی مانند وحدت

ص: ۱۲۲

بین ملت ها، ظاهر شدن گنج ها و معادن زیرزمینی، ظاهر شدن برکات آسمان و زمین، اجتماع سیصد و سیزده نفر نزد ایشان، برقراری عدالت در زمین، نزول عیسی و اقامه نماز پشت سر امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف، کشته شدن دجال و سفیانی به دست حضرت، بالا رفتن و تقویت عقلها. در فصل هشتم که دارای دو باب است، در مورد فضائل اصحاب حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف؛ و قدرت و صلاحیت آنها مطالبی را مطرح می کند.

در فصل نهم که دارای سه باب است، در مورد مدت خلافت و نوع زندگی حضرت از لحاظ غذا و لباس و بعضی از سخنان آن حضرت مطالبی را عنوان می کند و در فصل دهم که هفت باب دارد، در مورد حرمت انکار حضرت مهدی ان فضیلت انتظار فرج، تکالیف شیعه نسبت به ایشان، فضیلت کسی که او را درک کند و در زمان غیبت به ایشان ایمان بیاورد، چگونگی سلام و صلوات بر ایشان و بعضی از ادعیه مأثوره مطالبی را مطرح می کند.

پدیدآورنده: محمد بن ابراهیم بن جعفر الکاتب النعمانی

مشخصات نشر: دارالکتب الاسلامیه، سال ۱۳۸۷، قم

این اثر در قرن چهارم به رشته تحریر درآمده است، لذا قدیمی ترین کتابی است که در این موضوع نگاشته شده است. هدف نویسنده از تألیف این کتاب هدایت مردمی است که بعد از وفات نائب چهارم امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف دچار سردرگمی شده و به فرقه های مختلفی گرایش پیدا کرده بودند. این کتاب دارای بیست و شش باب است که عناوین آنها به ترتیب عبارتند از: لزوم پوشیده داشتن سر آل محمد صلی الله علیه و آله، تفسیر آیه «واعتصموا بحبل الله جمیعاً»، تعیین امام و وصی تنها باید توسط خداوند متعال باشد، امامان، دوازده نفرند، کسانی که امام نیستند، ولی ادعای امامت کنند، احادیثی از اهل سنت حاکی از دوازده نفر بودن امامان، کسی که نسبت به یکی از امامان شک کند و یا امام خود را نشناسد، خداوند زمین خود را بدون حجت و انبیا می گذارد، اگر روی زمین دو نفر باقی بمانند حتما یکی از آنها حجت خواهد بود، روایاتی در مورد غیبت امام دوازدهم عجل الله تعالی فرجه الشریف و هشدار امامان راجع به لغزش مردم از مورد غیبت، انتظار فرج و لزوم صبر در دوره غیبت، آزمایش هایی که در زمان غیبت دامنگیر شیعه می شود، روایاتی در مورد صفات و رفتار و کردار آن حضرت و آیاتی که درباره ایشان نازل شده است، علائم قبل از قیام، سختی ها و ناراحتی هایی که پیش از ظهور امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف واقع

خواهد شد، روایاتی در منع و جلوگیری از تعیین وقت ظهور، روایاتی درباره آنچه امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف را با آن برخورد می کند از نادانی مردم و آنچه پیش از قیامش از خانواده خود می بیند، روایاتی در مورد خروج سفیانی و حتمیت امر او، روایاتی در مورد پرچم رسول خدا و اینکه کسی جز قائم آن را برافراشته نخواهد کرد، ویژگی های سپاهیان امام زمان، ذکر احوال شیعیان به هنگام خروج قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف، روایاتی در مورد اینکه حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف دعوتی جدید کرده و تحولاتی در اسلام می دهد، درباره سن امام، در مورد اسماعیل بن ابی عبدالله و دلیل بر امامت برادرش موسی بن جعفر علیه السلام، کسی که امام خود را بشناسد از تقدیم یا تأخیر امر ظهور زبانی نمی بیند و روایاتی در مورد مدت حکومت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف

پدیدآورنده: ابوجعفر محمد بن حسن بن علی بن حسن طوسی معروف به شیخ طوسی، مترجم و محقق: مجتبی عزیزی

مشخصات نشر: انتشارات مسجد مقدس جمکران، سال ۱۳۸۷، قم

این کتاب با توجه به عظمت علمی مؤلف، از اهمیت خاصی برخوردار است. نویسنده هدف خود از تألیف این اثر را سفارش یک استاد بزرگوار می داند که از او خواسته بود کتابی جامع در باره غیبت امام زمان ها به رشته تحریر درآورد. ایشان در این کتاب طی فصولی به مباحث مختلفی پرداخته است، از جمله: در فصل اول تحت عنوان الکلام فی الغیبه» بحث غیبت را از دو طریق مطرح می کند، و از هر دو طریق وجود امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف را اثبات می کند. سپس تحت عنوان «الکلام فی الواقفه» مبحثی طولانی را در رد عقاید مذهب واقفیه مطرح می کند و با بیان روایات متعددی بطلان عقاید آنان را اثبات می کند. در فصل دوم به اثبات صحت روایات حاکی از ولادت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف می پردازد. فصل سوم در باره کسانی است که امام زمان را دیده اند. در فصل چهارم در مورد ظهور معجزاتی از امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف است که دلالت بر صحت امامت ایشان در زمان غیبت دارد. در فصل پنجم علت عدم ظهور امام را خوف از قتل می داند و معتقد است که خوف امام زمان از قتل نفسش باعث شده که ایشان فعلا ظهور نکنند. در فصل ششم به معرفی سفیران زمان غیبت می پردازد و آنها را به دو گروه ممدوحین و مذمومین

تقسیم کرده و بیوگرافی هر کدام را بیان می کند. در فصل هفتم در مورد مدت عمر امام زمان بحث کرده و با آوردن نمونه هایی تاریخی، طول عمر امام زمان شاه را اثبات می کند. در فصل هشتم که آخرین فصل است به بیان شمه ای از صفات و منزلت ها و سیره آن حضرت می پردازد.

ص: ۱۲۷

پدیدآورنده: پدید آورنده: ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی معروف به شیخ صدوق، محقق: علی اکبر غفاری،
مترجم: منصور پهلوان

مشخصات نشر: انتشارات مسجد مقدس جمکران، سال ۱۳۹۰، قم

مؤلف در مقدمه کتاب می گوید: «سالی که از زیارت امام رضا علیه السلام بازمی گشتم در شهر نیشابور توقف کردم و از گفتگوهایی که با شیعیان داشتم متوجه شدم که آنها در امر غیبت متحیر و دچار اشتباهاتی هستند و در این مورد تلاش هایی کردم، تا اینکه شبی در عالم خواب حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه الشریف را دیدم که به من فرمودند: «کتابی مستقل در باره غیبت تألیف کن و غیبت های پیامبران را در آن بنویس»، لذا هدف مؤلف از تألیف این کتاب زدودن شک و شبهه از کسانی است که در آن زمان در امر غیبت متحیر بوده و در امر امام زمان این شبهاتی داشته اند. این کتاب دارای یک مقدمه طولانی و ۵۸ باب است و در دو جلد به چاپ رسیده است. مؤلف در مقدمه کتاب، مباحثی از این قبیل را مطرح می کند: خلیفه پیش از آفرینش، وجوب اطاعت از خلیفه در هر عصر، سرفرمان الهی به ملائکه در سجود به آدم، وجوب شناخت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف، اثبات غیبت و حکمت آن، غیبت و آرای فرقه ها، رد عقیده ناووسیه و واقفیه در امر غیبت، ادعای واقفیه در غیبت حضرت عسکری علیه السلام، شبهات مخالفین و پاسخگویی

به آنها. اما مباحثی که در ۵۸ باب ذکر می کند از این قبیل است: غیبت ادریس، غیبت صالح، غیبت ابراهیم، غیبت یوسف، غیبت موسی، درگذشت موسی و غیبت اوصیاء و حجت های پس از او، بشارت عیسی بن مریم به بعثت پیامبر، علت نیازمندی به امام، نص خدای متعال برقائم عجل الله تعالی فرجه الشریف، روایات پیامبر اکرم که حاکی از وقوع غیبت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف، اخبار امیرمؤمنان علیه السلام از غیبت امام دوازدهم عجل الله تعالی فرجه الشریف، روایات فاطمه زهرا علیها السلام در صحیفه، نصوص برقائم عجل الله تعالی فرجه الشریف در لوح فاطمه علیها السلام و لوح جابر، روایات امام مجتبی علیه السلام و امام حسین علیه السلام درباره غیبت امام زمان، روایات امام سجاد و امام باقر درباره غیبت امام دوازدهم عجل الله تعالی فرجه الشریف، روایات امام صادق علیه السلام و امام رضا و امام جواد علیه السلام بر غیبت امام قائم، روایات امام هادی علیه السلام و امام عسکری علیه السلام درباره امام زمان، روایاتی در باره خضر، احادیث ذوالقرنین، منکران امام دوازدهم، عدم اجتماع امامت در دو برادر بعد از حسنین علیهما السلام، روایاتی در باره مادر قائم، افرادی که حضرت را دیده اند، علت غیبت، احادیثی که درباره طول عمر حضرت آمده است، حدیث دجال، حدیث آهوهای سرزمین نینوا، حدیث کاهن، ثواب انتظار فرج، نهی از بردن نام حضرت قائم عجل الله تعالی فرجه الشریف، نشانه های ظهور قائم.

عنوان کتاب: تاریخ الامامیه و اسلافهم من الشیعہ

پدیدآورنده: عبدالله فیاض، مترجم: حسین زرین فام

مشخصات نشر: انتشارات باغ ابریشم، سال ۱۳۸۱، کرمانشاه

هدف از تألیف این کتاب معرفی تاریخ تشیع امامی تا قرن چهارم هجری است. این کتاب از چهار فصل تشکیل شده است. مؤلف در فصل اول با عنوان «التشیع و الشیعہ قبل ظهور فرقه الامامیه» ابتدا معنای لغوی و اصطلاحی واژه «شیعه» را بررسی می کند و سپس مباحثی را تحت عنوان چه زمانی تشیع ظهور پیدا کرد مطرح کرده و نظریات مختلف را بررسی می کند و نظر صائب را این می داند که تشیع (پیروی از امیرالمومنی علی علیه السلام) از زمان خود پیامبر ظهور پیدا کرد. سپس مباحثی را در مورد جغرافیای تشیع و مناطق شیعی نشین در قرن اول و دوم و چگونگی نفوذ مذهب تشیع در ایران مطرح می کند. فصل دوم تحت عنوان «ظهور فرقه الامامیه الاثنی عشریه و رسوخها بفکره غیبیه المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف» تاریخ شیعه را از زمان امام صادق علیه السلام مورد بحث قرار داده و می گوید شیعیان بعد از شهادت امام باقر به امامت امام صادق علیه السلام معتقد شدند، لذا شیعیان امام صادق علیه السلام در کوفه به جعفریه معروف شدند و همچنین به آنها شیعه علی علیه السلام و رافضه نیز گفته می شد، سپس سیر تاریخ شیعیان را به صورت موجز بیان می کند تا می رسد به زمان غیبت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف

مؤلف اعتقاد به غیبت امام دوازدهم عجل الله تعالی فرجه الشریف را محور اصلی تشیع در نزد امامیه

ص: ۱۳۰

می‌داند و احادیثی را در این زمینه بیان می‌کند. در فصل سوم تحت عنوان «الغلو و الغلاه و موقف الشیعه الامامیه منهما» ابتدا مفهوم واژه «غلا» را از دیدگاه اهل لغت بررسی و معنا کرده و سپس عواملی را که باعث ظهور غلو شده است بیان می‌نماید و به عبدالله بن سبأ اشاره و در مورد حقیقی یا خیالی بودن شخصیت او بحث می‌کند. در مورد فرقه‌های غلاه مانند: کیسانیه، مغیره، خطابیّه نیز مطالبی ارائه می‌کند و در آخر موضع‌گیری شدید شیعه در برابر غلاه را بیان می‌کند. در فصل چهارم تحت عنوان «العقائد الاساسیه للشیعه الامامیه» عقائد اساسی شیعیان را بازگو و مورد کنکاش قرار داده از جمله هر کدام از واژه‌های: امامت، علم ائمه علیهم السلام، عصمت، غیبت و تقیه را به عنوان سرفصل قرار داده و اعتقاد شیعیان به این اصول را همراه دلایل آنها بیان می‌نماید و با آوردن احادیث و سخنان بزرگان این معتقدات را اثبات می‌کند.

پدیدآورنده: عبدالحسین زرین کوب

مشخصات نشر: انتشارات امیرکبیر، سال ۱۳۸۹، تهران

هدف مؤلف از تألیف این کتاب ارائه یک گزارش جامع و کارنامه ای از اقدامات و پیشرفت های مسلمانان، بعد از ظهور اسلام است. نویسنده بیست و پنج مبحث را در این کتاب به صورت موجز مطرح و در باره آنها مطالبی را بیان کرده است که به ترتیب عبارتند از:

۱. سیری اجمالی از آغاز تاکنون، در این قسمت نویسنده دورنمایی از فتوحات اسلامی و خلافت خلفای اولیه و دوران بنی امیه و بنی عباس را برای خواننده ترسیم و آثار آن را تحلیل کرده است.

۲. تسامح، مادر تمدن انسانی اسلام، در این قسمت، نویسنده مقایسه ای کرده بین حکومت های اروپایی و مسیحیان آن زمان که اسیر تعصبات دینی و قومی بودند و بین حکومت مردمی و همراه با عطفوت اسلام، که همین تساهل و تسامح اسلامی را باعث نفوذ در قلب های مردم و گرایش مردم کشورهای دیگر به اسلام می داند.

۳. مقام رفیع دانش در اسلام

۴. فرهنگ و تمدن انسانی و جهانی اسلام

۵. تمدن اسلامی منشأ یک فرهنگ عظیم انسانی

۶. معجزه فرهنگ اسلامی کتاب ها و کتابخانه ها، در این قسم نویسنده اشاره ای دارد به ورود صنعت کاغذ سازی از ماوراءالنهر به داخل بلاد عرب زبان و همین امر را از اسباب عمده رواج علم و معرفت می داند

۸. مدارس و دانشگاه ها

۹. نهضت

ص: ۱۳۲

۱۰. علم طب و بیمارستان ها

۱۱. داروسازی و علوم طبیعی، این قسم هرچند کوتاه است اما مطالبی بسیار ارزنده در باره سیره تحقیقات و دستاوردهای مسلمین در علم طب و علوم طبیعی را به خوانند ارائه می دهد

۱۲. نجوم و ریاضیات

۱۳. فیزیک و شیمی و فنون صنعت

۱۴. جغرافیا و جهانگردی،

۱۵. تاریخ نویسی

۱۶. ملل و نحل

۱۷. عقاید و مذاهب

۱۸. فلسفه و کلام و حکمت

۱۹. روش تربیتی اسلامی

۲۰. اوضاع سیاسی و اجتماعی و اداری

۲۱. هنرهای زیبا

۲۲. عرفان اسلامی

۲۳. ادب اسلامی

۲۴. اسلام، فرهنگ جامع

۲۵. اسلام و فرهنگ غرب.

مطالب این کتاب تکمیل شده و تفصیل یافته سخنرانی هایی است که توسط استاد در حدود سه سال در تهران انجام شده است. هدف مؤلف از تألیف این کتاب پاسخ گویی به بعضی از مستشرقین و ناسیونالیست های افراطی بوده که فتح ایران را به صورت تحریف شده و همراه با خشونت و ضد تمدن معرفی کرده و برخی از وقایعی را که در ایران اسلامی رخ داده است، به عنوان یک مقاومت و عکس العمل مخالف روح ایرانی در برابر اسلام معرفی می کردند. این کتاب مشتمل بر سه بخش است: در بخش اول تحت عنوان «اسلام از نظر ملیت ایرانی» مباحثی را بیان می کند از قبیل: ما و اسلام، ملت پرستی در عصر حاضر، ملیت از نظر اجتماعی، تعصبات ملی، مقیاس ملیت، داعیه جهانی اسلام، مقیاس های اسلامی، اسلام ایرانیان، خدمات ایرانیان به اسلام از کی شروع شد، ایرانیان در یمن، شکست ایرانیان از مسلمانان، ناراضی بودن مردم ایران پیش از ظهور اسلام از حکومت ساسانی، مذهب تشیع، غلبه اسلام بر تعصبات، تشیع ایرانیان. در بخش دوم تحت عنوان «خدمات اسلام به ایران» به مباحثی می پردازد از قبیل: موهبت یا فاجعه، نظام فکری و اعتقادی، ادیان و مذاهب، آیین زردشتی دین رسمی کشور، آیین مسیحی، آیین مزدکی،

آیین بودایی، عقاید آریایی قبل از زردشت، اصلاحات زردشت، ثنویت زردشتی، آیین زردشتی از نظر فقه اسلامی، معبود یا محراب عبادت، مراسم و تشریفات، مزدیسنا و ادب پارسی، نظام اجتماعی، نظام خانوادگی، تعلیم و تعلم زنان، نظام اخلاقی، کتابسوزی در ایران و مصر، کارنامه اسلام در ایران. در بخش سوم تحت عنوان «خدمات متقابل ایران به اسلام» مباحثی از این قبیل مطرح می‌کند: گستردگی و همه‌جانبگی، تمدن ایران، صمیمیت و اخلاص، فعالیت‌های اسلامی ایرانیان، فعالیت‌های اسلامی ایرانیان در هند، تیموریان، اسلام در چین، اسلام در جنوب شرقی آسیا و آفریقای شرقی، خدمات اسلامی ایرانیان در مغرب و شمال آفریقا، حکام خراسانی در مصر و آفریقای شمالی، نشر و تبلیغ اسلام، نفوذ و توسعه اسلام در چین، سربازی و فداکاری، علم و فرهنگ، نخستین حوزه علمی، آغاز تدوین و تألیف، علل و عوامل سرعت نفوذ اسلام، قرائت، تفسیر، تفاسیر اهل تسنن، حدیث و روایت، فقه و فقهات، ادبیات، کلام و فلسفه و حکمت، عرفان و تصوف، ذوق و صنعت، دو قرن سکوت.

ص: ۱۳۵

هدف نویسنده بیان و تحلیل حوادث و پیش آمدهایی است که از زمان جاهلیت تا دوره دوم عباسی در شکل گیری تمدن اسلامی دخیل بوده اند. این کتاب از شش فصل تشکیل شده است: فصل اول تحت عنوان «مبانی نظری» به تعریف و چیستی تمدن پرداخته و مشخصه های تمدن دینی و تفاوت آن با تمدن غیردینی را بیان کرده است. در فصل دوم به بیان فرهنگ جاهلیت پرداخته و دوره جاهلیت را به عنوان محدوده ای که توسعه نبوی می بایست در آن رشد کند، معرفی و الزامات و موانع آن را بیان کرده و حوادثی را که منجر به توسعه ناموزون شده است، مورد کنکاش قرار داده است. در فصل سوم تحت عنوان «بعثت» با بیان بعثت حضرت محمد صلی الله علیه و آله و حوادث و مشکلاتی که از طرف قریش برای آن حضرت پدید آمد، به تبیین تقابل دو اندیشه و شیوه جامعه سازی جاهلی و جامعه سازی دینی پرداخته است.

در فصل چهارم تحت عنوان «سقیفه» حوادثی را که بعد از رحلت پیامبر رخ داد به تصویر کشیده است و با اشاره به واقعه غدیر و جانشینی امیرمؤمنان علیه السلام، حادثه سقیفه را به عنوان چالش درون دینی بین اندیشه ولایت و امامت و فرهنگ جاهلی که با شکلی جدید ظاهر شده بود، معرفی می کند و با این نگاه، دوران خلفا را مورد

بررسی قرار می دهد. در فصل پنجم تحت عنوان «دوره تعامل و تقابل فرهنگی» تمام حوادثی را که از زمان حکومت امام علی علیه السلام تا زمان امام صادق علیه السلام اتفاق افتاده با تعبیر تعامل و تقابل فرهنگی مورد تحلیل و کنکاش قرار می دهد از جمله حوادثی که مورد تحلیل قرار گرفته است عبارتند از: مقابله امیرمؤمنان با قاعدین و ناکثین و قاسطین و مارقین، اقدامات معاویه و بنی امیه در نفی فرهنگ اصیل دینی و تلاش در جهت تخریب جامعه دینی، صلح امام حسن، قیام امام حسین علیه السلام، خطبه های امام سجاد علیه السلام و حضرت زینب علیها السلام، اقدامات امام باقر و امام صادق علیهما السلام.

در فصل ششم تحت عنوان عصر عباسی، عصر تعامل و تداخل فرهنگ ها» به شکل گیری علوم اسلامی در دوره اول عباسی می پردازد و تا دوره دوم عباسی و اقدامات آنها در محصور کردن امامان عسکرین عله لبنان در سامرا و غیبت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف، مورد تحلیل قرار می دهد.

ص: ۱۳۷

پدیدآورنده: سید حسن الصدر

مترجم: علی مشتاق عسکری

مشخصات نشر: دارالکتب الاسلامیه، سال ۱۳۸۲، تهران

مؤلف در بیان هدف از نگارش این کتاب می گوید: از آنجا که خداوند شیعه را برتری بخشیده و آنها را سرداران علوم قرار داد تا در پی ریزی هنرها و علوم اسلامی در سرآغاز دوران اسلامی پیشرو باشند، لذا این کتاب را برای شناساندن آنها به نگارش درآوردم. این کتاب در چهارده فصل تألیف شده است و در هر فصل پیشگامی شیعه را در یکی از علوم مختلف مورد بحث قرار داده و به معرفی بنیانگذاران، اولین مؤلفان و سرشناسان آن علم و زندگینامه آنها می پردازد. عناوین این چهارده فصل به ترتیب عبارتند از: پیشگامی شیعه در علم نحو، پیشگامی شیعه در علم صرف، پیشگامی شیعه در علم لغت، پیشگامی شیعه در علم معانی و بیان و بدیع، پیشگامی شیعه در علم عروض، پیشگامی شیعه در هنر و شعر و روش های آن، پیشگامی شیعه در نگارش زندگینامه ها، پیشگامی شیعه در علم حدیث، پیشگامی شیعه در علم فقه، پیشگامی شیعه در علم اصول فقه، پیشگامی شیعه در علوم قرآنی، پیشگامی شیعه در علم کلام، پیشگامی شیعه در علم اخلاق.

ص: ۱۳۸

پدیدآورنده: سید صادق سجادی و هادی عالم زاده

مشخصات نشر: انتشارات سمت، سال ۱۳۸۸، تهران

هدف مؤلفان از تألیف این کتاب تحقیق در تعاریف، انگیزه ها، فواید، اهداف و منشأ تاریخ نگاری و نیز معرفی روش ها، مکاتب، شیوه های تدوین و تنظیم تاریخ و انواع تاریخ نگاری اسلامی است. این کتاب از شش فصل تشکیل شده است: فصل اول با عنوان «کلیات» به تعریف واژه تاریخ و تعریف آن و انگیزه ها و اهداف و فواید تاریخ نگاری می پردازد. در فصل دوم منشأ تاریخ نگاری اسلامی را مورد کنکاش قرار داده و تاریخ نگاری اسلامی را هرچند برگرفته از آثار عربی و ایرانی و یهودی و مسیحی می داند، اما منشأ اصلی و حقیقی تاریخ نگاری اسلامی و نیرومندترین عامل الهام بخش مورخان برای پژوهش و تدوین تاریخ را اسلام می داند. در فصل سوم روش های مکاتب تاریخ نگاری را مورد بررسی قرار داده است و به توضیح سه روش تاریخ نگاری که عبارتند از روش روایی، روش ترکیبی و روش تحلیلی می پردازد و سپس در مورد مکاتب تاریخ نگاری معتقد است تاریخ نگاری اسلامی از آغاز در دو جهت اساسی حرکت می کرد و هر یک را مکتبی در تاریخ نگاری شمرده اند و آنها عبارتند از: مکتب مدینه (محدثان مدینه که در حلقه های نقل و سماع حدیث از مشایخ تربیت شده و اولین مکتب تاریخ نگاری را پدید آوردند) و مکتب عراق که شامل مورخان عراق یا به طور دقیقتر بصره و

کوفه می باشد. در این مکتب موضوع تاریخ نگاری، فتوح و فتن است. در فصل چهارم شیوه های تدوین و تنظیم تاریخ نگاری اسلامی را مورد بحث قرار می دهد، شیوه هایی مانند: شیوه حدیثی خبری، شیوه سال شماری، شیوه دودمانی. در فصل پنجم تحت عنوان «مسیر تاریخ نگاری در سرزمین های اسلامی» سیر تاریخ نگاری در کشورهایمانند: مغرب و اندلس، مصر و شام، ایرانی، تاریخ نگاری در هند و تاریخ نگاری در عصر

عثمانی را مورد بحث قرار می دهد. در فصل ششم انواع تاریخ نگاری اسلامی را نام برده و هر کدام را توضیح می دهد و آنها عبارتند از

۱، سیرو مغازی

۲، مقاتل و فتن و حروب

۳، خراج و فتوح

۴، تواریخ عمومی، تواریخ دودمانی و تک نگاری درباره فرمانروایان، تواریخ محلی، انساب، طبقات، وزارت و دیوانسالاری، فرهنگ نامه های تاریخی، فرق و مذاهب.

ص: ۱۴۰

یکی از چیزهایی که ما امروز خیلی احتیاج داریم، برنامه های مطالعاتی برای قشرهای مختلف است مجموعه ی متصدیان امر کتاب روی این مسئله باید کار جدی بکنند؛ در بخشهای مختلف، برای قشرهای مختلف، به شکلهای مختلف، با تنوع متناسب، سیر مطالعاتی درست کنند ...

بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در دیدار مسئولان کتابخانه ها و کتابداران ۱۳۹۰/۴/۲۹

قم - خیابان شهدا (صفائیه) کوچه ۳۷ - پلاک ۱۶

تلفن : ۳۷۸۴۱۱۶۰-۲۵۰

WWW.TAHZIB-HOWZEH.IR

dm.motahari@ismc.ir

انتشارات مرکز مدیریت حوزه های علمیه

ص: ۱۴۱

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفاً علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
۲. ارتباط با مراکز هم سو
۳. پرهیز از موازی کاری

۴. صرفا ارائه محتوای علمی

۵. ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می
نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه
اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

